

บทแปล

บทที่ 1

ดังความตาย เกินกว่าเข้าใจ (ค.ศ. 1920-29)

‘ไม่มีสิ่งใดในโลกเป็นสูตรสำเร็จ เราแต่ละคนเกิดมา เรียนรู้ที่จะคลาน เข้าเรียนประถมหนึ่ง แล้วเติบโตใหญ่

พระดำรัสของพระอัครสังฆราช¹วอยติวา²

วันที่ 7 มีนาคม ค.ศ. 1964

เมื่อสาธารณรัฐโปแลนด์ใหม่ได้ถือกำเนิดขึ้นในปี ค.ศ. 1918 วาโดวิเซ (Wadowice) เป็นเมืองธรรมดา ๆ ที่ไม่มีความสำคัญอย่างใด นอกจากความจริงที่ว่าเมืองนี้เป็นเมืองที่ประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อชาติเดียวกันและนับถือศาสนาเดียวกัน ในบรรดาประชากรของเมืองซึ่งคาดว่าน่าจะมีประมาณห้าพันถึงหกพันคนนั้น มากกว่าสี่ในห้า เป็นชาวโปแลนด์ที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ในขณะที่ 700 คนเป็นชาวยิว เมื่อเทียบกับชาวโปแลนด์ในประเทศยูเครนที่โจเซฟ คอนราด³ (ผู้ที่วอยติวาชื่นชอบเมื่อวัยเยาว์) ถือกำเนิดมา ผู้คนที่นั่นสืบเชื้อสายมาจากชนสี่เผ่าที่แตกต่างกัน และพูดภาษาที่แตกต่างกันถึงสี่ภาษา วาโดวิเซตั้งอยู่บริเวณเชิงเทือกเขาคาปาเทียนในจังหวัดกาลิเซีย จัดเป็นเมืองที่โดดเด่นในด้านความสงบร่มรื่นแห่งหนึ่ง

เมืองนี้ดูจะเป็นเมืองที่ไม่ผู้มีความเจริญ⁴ เมืองนี้ครั้งหนึ่งเคยเป็นเมืองที่ตั้งอาสนวิหารที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และเคยเป็นเมืองหลวงของกรุงคราคูฟ แม้จะอยู่ห่างจากกรุงคราคูฟมาทางตะวันตกเฉียงใต้เพียงสามสิบไมล์เมืองนี้ก็หาได้มีจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่มีสักการสถานสำหรับผู้แสวงบุญ และไม่มีธุรกิจอุตสาหกรรมที่มีความโดดเด่นใดๆ ราวกลางทศวรรษที่ 1930 เมื่อคาโรลยังเป็นวัยรุ่นอยู่เมืองวาโดวิเซมียอดถนนอยู่เพียงหกถึงเจ็ดคัน รถซึ่งจัดว่าเลิศจนุเป็นรถยนต์ยี่ห้อสโกดา แรปิด ซึ่งเป็นสมบัติของเจ้าของที่ดินท้องถิ่น แม้แต่จักรยานก็ยังหายาก

‘รถเทียมม้ามีให้เห็นอยู่ทั่วไป ผู้คนนิยมใช้รถบรรทุกหลังคาเปิดขนของ คนขับต้องทรงตัวโดยกางขาทั้งสองออก และคอยดึงสายบังเหียนของม้าลากอันแข็งแรง’ ความแตกต่างกันทางสังคมมีให้เห็นอย่างชัดเจน ดังที่เพื่อนนักเรียนคนหนึ่งของคาโรลเล่าให้ฟังในหลายปีต่อมาว่า ‘ทั้งผู้ชายและผู้หญิงสวมเสื้อผ้าแบบชาวชนบทสีแดงขาวและค่อนข้างเป็นคนเก็บตัว พวกผู้หญิงจะสวมกระโปรงชายลูกไม้ยาว มีโบหน้าแดงจากชีวิตที่ต้องเผชิญกับความหนาว สายลมและแสงแดด ส่วนพวกผู้ชายที่เป็นเจ้าของร้านและคนทำงานก็จะสวมสูทเรียบสีทึม ๆ

มิสเตอร์คลุก⁵ (Kluk) นายกเทศมนตรี เป็นเจ้าของศูนย์การค้าโรเน็กซึ่งเป็นศูนย์รวมของภัตตาคารและห้างสรรพสินค้า ศูนย์การค้าแห่งนี้อยู่ทางทิศใต้ของวิหารพระมารดานิจจานุเคราะห์ซึ่งเป็นโบสถ์ประจำเมือง เขาเหมือนตัวละครตลกจากนิยายของอเล็กซ์ คาเน็ตตี หรือญารอสลาฟ ฮาเล็ก ที่มีชื่อเสียงโด่งดังในท้องถิ่นเพราะเขาสั่งทำรองเท้าขึ้นมาสองคู่เป็นพิเศษจากห้างรองเท้าบาจาให้สุนัขของเขา เนื่องจากเมืองวาโดวิเซเป็นศูนย์การบริหาร⁶ จึงมีศาลแขวงและหน่วยราชการ วิทยาลัยครู โรงเรียนมัธยมที่มีคุณภาพ และพลเมืองที่รู้หนังสือส่วนใหญ่ทำงานในแวดวงการศึกษา ราชการและทหาร สภาพแวดล้อมเหล่านี้ทำให้คาโรลมีชีวิตวัยเยาว์ที่สงบเงียบและแบบผู้ดี

ในระยะแรกตามกฎหมายของโปแลนด์ ชาวยิวซึ่งไม่มีสิทธิเป็นเจ้าของที่ดินได้เป็นเจ้าของร้านค้าประมาณสี่สิบเปอร์เซ็นต์ของจำนวนร้านค้าทั้งหมด แต่กระนั้นพวกเขาก็อยู่ที่เมืองวาโดวิเซยังมีความสัมพันธ์ที่ดีกับพวกคาทอลิกมากกว่าที่เป็นอยู่ในที่อื่น ๆ ในประเทศโปแลนด์ อาชญากรรมแทบจะไม่เคยปรากฏ และกรณีฆาตกรรมที่เกิดขึ้นในสมัยที่คาโรลเป็นวัยรุ่น ก็มีเพียงกรณีของนักฆ่าเรื่องนามชื่อ นิคิฟอร์ มาร์ซเซคสกอ (Nikifor Maruszczyk) ซึ่งถูกแขวนคอในคุกที่ถนนสโลวาคเกียกอ (Slowackiego) คำพูดสุดท้ายของเขา คือ “ชีวิตข้าเป็นชีวิตที่สวยงาม”

วาโดวิเซมิ้โรงหนังอยู่แห่งหนึ่ง ชื่อ คิโน วิสกอกลาดา และมีโรงละครขนาดเล็กอีกสามโรง ในจำนวนนี้สองแห่งเป็นขององค์กรคาทอลิก คราคูฟเป็นเมืองที่มีสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม สามารถเดินทางไปมาถึงกันได้ง่ายโดยทางรถไฟ เอมีเลีย มารดาของคาโรล เติบโตในเมืองคราคูฟนี้ และนางมักมาเยี่ยมน้องสาวทั้งสามคนที่ยังอาศัยอยู่ในเมืองนี้บ่อย ๆ

เอ็ดมุนด์ (ชื่อเล่นว่า มุนเด็ก) พี่ชายของคาโรลเกิดในปี ค.ศ. 1906 แปดปีหลังจากนั้น เอมีเลียให้กำเนิดโอดกา แต่เชื่อกันว่าทารกน้อยมีชีวิตอยู่เพียงไม่กี่วันหรือไม่ก็สัปดาห์ก็จากไปโดยไม่ทราบสาเหตุของการเสียชีวิต⁷ ส่วนคาโรล โจเซฟ เกิดเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ. 1920 ชื่อของเขาได้รับการตั้งตามชื่อเดิมในภาษาโปแลนด์ของบิดา แต่เพิ่มชื่อโจเซฟเข้าไปด้วย เพราะเอมีเลียอยากให้เขามีชื่อของบิดาของพระคริสต์ด้วย คุณพ่อซึก ผู้ซึ่งเป็นจิตตาสถาปนิก⁸ ได้ทำพิธีล้างบาปให้เขา ณ โบสถ์พระมารดานิจจานุเคราะห์ ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนหมายเลขหนึ่ง ว่ากันว่าเอมีเลียมักจะบอกเพื่อนบ้าน ขณะที่เธอเห็นรถเข็นเด็กไปข้างนอกหรือขณะพูดคุยกับเพื่อนบ้านที่สวนหย่อมสาธารณะว่าลูกชายคนที่สองซึ่งมีใบหน้าจะคล้ายเธอคนนี้จะเป็บุคคลผู้ยิ่งใหญ่ในวันข้างหน้า⁹

คาโรล (ชื่อเล่นว่า โลเล็ก เพี้ยนเสียงมาจาก ‘ลูลัส’ ซึ่งมาจากคำว่า คาโรลัส¹⁰) และครอบครัวเช่าแฟลตของคนระดับชนชั้นกลางอยู่อย่างสมถะ แฟลตนี้ตั้งอยู่ที่ถนนโรเน็ก กลางเมืองวาโดวิเซ บิดาของคาโรลทำงานอยู่ที่ร้านค้าของกองทัพ และได้เข้าจนได้รับยศร้อยโท ก่อนจะเกษียณจากราชการในปี 1927 พร้อมบำนาญเพียงเล็กน้อย หากแต่ยังคงไปช่วยงานแบบไม่เต็มเวลาในแผนกจัดสรรคน ครอบครัวนี้ก็เหมือนกับครอบครัวเล็ก ๆ ของชาวไร่ชาวนาหรือพ่อค้าทั่วไปที่ไม่มีทรัพย์สินสมบัติมากมาย ครอบครัวของเอมิเลียซึ่งเป็นเจ้าของกิจการขายอาหารม้าก็อยู่ในสถานะเดียวกัน¹¹

พ่อค้าชาวยิวชื่อ บาลามูธ ซาอิม เป็นเจ้าของแฟลตที่ครอบครัววอยติวาอาศัยอยู่ เจ้าของแฟลตผู้นี้มีร้านขายเครื่องแก้วเจียรไนอยู่หน้าแฟลต ห้องที่ครอบครัวนี้เช่าอยู่ชั้นสอง ขึ้นลงด้วยบันไดหินที่คดเคี้ยวและมีราวบันไดเป็นเหล็ก ห้องที่เช่ามีสามห้องเล็ก ๆ พร้อมห้องครัวที่ทุกคนจะต้องผ่านเมื่อเข้าห้อง และสามารถมองเห็นสนามหญ้าส่วนบุคคลที่อยู่ตรงกลางซึ่งเด็ก ๆ ใช้วิ่งเล่นและเพื่อนบ้านใช้เป็นที่เสวนากัน ช่าง ๆ ประดูหน้ามีที่ใส่น้ำเสก¹² สมาชิกในครอบครัวจะเอาน้ำจุ่มน้ำเสกและทำเครื่องหมายกางเขน¹³ เวลาที่จะผ่านเข้าออก บาลามูธ ซาอิมไม่ได้เป็นชาวยิวเพียงผู้เดียวในตึกนี้เท่านั้น ยังมีครอบครัวเปียร์อิกครอบครัวหนึ่งที่เป็นชาวยิวด้วย หลายปีต่อมา พระสันตะปาปายังทรงจำได้ว่าท่านสนิทกับกลุ่มชาวยิวนี้ ท่านกล่าวว่า “มนุษย์มีชีวิตอยู่บนพื้นฐานประสบการณ์ของตัวเอง เราอยู่ในสมัยที่ความสัมพันธ์กับชาวยิวเป็นเรื่องปกติ”

ช่วงเจ็ดปีแรกในชีวิตของคาโรลเป็นช่วงที่มีแต่ความมั่งคั่ง คาโรลมีชีวิตสงบเงียบเป็นความเงียบสงบภายในที่ช่วยพัฒนาให้ตัวเขามีจิตวิญญาณสร้างสรรค์ เป็นกวีที่โรแมนติก เป็นผู้หลงใหลคลั่งไคล้ในเรื่องเทพนิยายและจารีตพิธีกรรมแม้อยู่ในช่วงวัยเยาว์เช่นนั้นก็ตาม เมื่อคาโรลเข้าเรียนที่โรงเรียนประถมมารซิน วาโดวิตา (Marcin Wadowita) มุนเด็กพี่ชายที่มูมานะและมีความใฝ่ฝันก็กำลังศึกษาวิชาแพทย์ที่มหาวิทยาลัยยาเจโลอัน ในกรุงคราคูฟ คาโรลจึงได้รับการอบรมเลี้ยงดูเต็มที่จากมารดา ในห้องนั่งเล่น มีม้านั่งแบบในโบสถ์เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวรู้สึกอยากที่จะมาสวดภาวนาร่วมหน้ากัน ก่อนไปโรงเรียนทุกเช้าคาโรลไปร่วมพิธีมิสซาบูชาขอบพระคุณ (โรงเรียนอยู่ด้านหลังของโบสถ์) และเมื่อกลับจากโรงเรียน เอมิเลียจะอ่านพระคริสตธรรมใหม่¹⁴ให้เขาฟัง

ความเสียสละของมารดาที่อบรมเลี้ยงดูอย่างดีมีความสำคัญ คาโรลได้เรียนรู้ที่จะรับฟังเรื่องของผู้อื่นอย่างตั้งอกตั้งใจ และความเงียบสงบในยุคนั้นซึ่งปราศจากสื่อ การ์ตูนโฆษณาและความกดดันไม่หยุดหย่อนจากเพื่อนรุ่นเดียวกันที่เด็กส่วนใหญ่ในโลกตะวันตกปัจจุบันต้องเผชิญ ย่อมหมายความว่าชีวิตในวัยเด็กของคาโรลจะต้องเป็นชีวิตที่คล้ายกับชีวิตของชาว

คริสต์เริ่มแรกมากกว่าชีวิตของเด็กที่เกิดในยุคเพลงแจ๊สอันเลื่องชื่อในสมัยของสก๊อต พิตช์เจอร์วาลด์ หรือที่ตามเมืองใหญ่ในยุโรปนิยมฟังกัน เมืองเล็ก ๆ ที่เขาอยู่มีคนร้าย ฆาตกร คนเสียสติ และคนหูดหงิด ซี้โมโห อย่างเช่นนางแอนนา ฮับเปอร์ต สตรีชาวิวผู้ร่ำรวย (นางเป็นเจ้าของอาคารทั้งหมด 11 อาคารพร้อมผู้เช่า 210 ราย) หรือบุรุษไปรษณีย์ยากจนที่หาเงินได้มาเท่าไรก็เอาไปซื้อขวดก่ำดื่มหมดอาศัยอยู่เหมือนกัน ซึ่งนับเป็นความแตกต่างอย่างสิ้นเชิงด้านฐานะความเป็นอยู่ ทุกสิ่งและทุกคนต่างมีระดับชั้นที่มนุษย์กำหนดขึ้น

ทุกคนต่างตระหนักถึงตำแหน่งและฐานะของตนในสังคมที่มีชนชั้นของที่นี่ ในกรณีของคาโรล คักดีศรีที่มีอยู่ในสัญชาติญาณและจากการตอกย้ำอยู่เสมอของเขาคือเป็นผลมาจากการเป็นบุตรคนเดียวที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูเต็มที่จากมารดา บ่อยครั้งที่นักจิตวิทยามักให้ข้อคิดความสามารถที่จะอยู่คนเดียวในชีวิตเมื่อเป็นผู้ใหญ่มีจุดกำเนิดมาจากประสบการณ์ที่บุคคลผู้นั้นอยู่กับมารดาเพียงลำพังในวัยทารก อย่างเช่นที่ โดนัลด์ วินนิคอตต์ (Donald Winnicott) ได้กล่าวว่าหากไม่เคยอยู่ด้วยตัวเองตามลำพังกับบุคคลอื่นอย่างเพียงพอแล้ว บุคคลนั้นย่อมไม่สามารถพัฒนาความสามารถที่จะอยู่ด้วยตัวเองตามลำพังได้ ‘ต้องเคยอยู่ด้วยตัวเองตามลำพัง... (กับผู้อื่นมาแล้ว) ทารกจึงจะสามารถจะค้นพบชีวิตส่วนตัวของตนเองได้’ สิ่งนี้อาจเกิดขึ้นในกรณีของคาโรล จากภาพถ่ายในสมัยที่คาโรลยังเล็กอยู่ จะเห็นใบหน้าและท่าทางของเขาฉายพลังและความเชื่อมั่นในตัวเองออกมา เพื่อนในวัยเด็กคนหนึ่งเล่าว่า คาโรลเป็นคนที่มีความคลั่งคลั่ง เป็นเด็กผมสีบลอนด์ที่หล่อเหลา รูปร่างใหญ่แบบชาวสลาวิกและมีขนตาสีฟ้า เขาแข็งแรงและสูงกว่าเด็กทั่วไป และมีอุปนิสัยร่าเริง

ความรักเปี่ยมล้นที่ผู้เป็นมารดาทุ่มเทให้นั้นฝังลึกอยู่ในจิตวิญญาณและจิตใจของเขาและความทรงจำนี้เขาได้บรรยายออกมาในหลายรูปแบบตลอดช่วงชีวิตของเขา ในบทกลอนที่เขาเขียนอย่างต่อเนื่องได้พรรณนาถึงตอนที่พระเยซูเจ้าพลัดพรากจากพระมารดาของพระองค์ ดังที่นักบุญจอห์น อัครสาวกกล่าวกับพระนางมารีย์¹⁵ว่า

อ้อมแขนของท่านไม่ลืมหือของพระองค์ ที่ซึ่งพระเศียรน้อย ๆ

อิงซบ่าของท่าน

ที่นั่นยังดำรงอยู่ในตัวท่าน

แม้ถูกพรากไปจากท่าน

สิ่งนี้เผยให้เห็นว่าคาโรลน่าจะพรรณนาความประหลาดใจที่พระนางมารีย์มีต่อพระเยซูเจ้าโดยกล่าวถึง ‘ความเยียบอันเจิดจรัส’ ของการประทับอยู่ของพระองค์ที่พระนางมีประสบการณ์รับรู้

ณ เมืองเล็ก เราแม่ลูก ผูกพันยิ่ง ไม่ประวิง มั่นรัก สม่ครสมาน
 ลูกเรียกแม่ ว่า “แม่” ติดตึ้งมาลย ทุกวันนาร เพื่อนบ้าน ประจักษ์ใจ
 หากทว่า ไม่น่าเชื่อ, เป็นไปได้ ไม่มีใคร ได้เห็น สิ่งสร้างสรรค์
 อัศจรรย์ เกิดทุก เมื่อเชือวัน ทางกลับกัน ไม่มีใคร ได้เห็นเลย

และอีกตอนหนึ่งว่า

ความสงบนิ่งของพระองค์ ยังยืนยงในตัวแม่
 รวมกันเป็นหนึ่งแท้ จิตของแม่ขึ้นหาเบื้องบน

ความรู้สึกลึกลับถึงสิ่งน่าพิศวง ความสามารถอยู่อย่างสงบนิ่ง การมีประสบการณ์ตรงอย่างต่อเนื่องกับความละเอียดอ่อนของแม่ที่มอบให้ พร้อมกับการโอบกอดอย่างอบอุ่น สิ่งเหล่านี้ปรากฏเด่นชัดในความสัมพันธ์ในวัยเด็กของคาโรลกับมารดา -- และยังคงแข็งแกร่งมากพอจนกลายเป็นส่วนหนึ่งอันถาวรในตัวเขา

ความเป็นแม่ยังเป็นแก่นของบุคลิกที่พระผู้เป็นเจ้าทรงเป็นแบบอย่างและยังได้กลายมาเป็นแรงบันดาลใจสำหรับผู้คนอีกหลาย ๆ คน อิทธิพลของความเป็นแม่นี้เองได้รับการนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ต่อมาในบทประพันธ์ที่วอยตวาเขียนขึ้นในระยะแรก ๆ เมื่อจอห์นบิชนมปังและมอเบิลคักดีลิตีนี้แต่พระนางมารีย์ และกล่าวว่า

ฉันยืนพิศวงชั่วครู่ขณะเมื่อเห็นความจริงทั้งหมด
 ผ่านน้ำตาเพียงหยดหนึ่งที่รินไหลจากนัยน์ตาท่าน

และในบทละครเรื่อง รัศมีแห่งบิดรภาพ (ประพันธ์ขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1964) คาโรลเปิดเผยให้ทราบถึงความรู้สึกซึ่งทางร่างกาย ว่าการเป็นแม่มีความหมายเช่นไร อัดัมบอกมอณิกาผู้เป็นลูกสาวเมื่อคราวที่เธอถือกำเนิดมาว่า

ตอนแรกลูกต้องแทรกเข้าไปในส่วนลึกของร่างกายแม่ จากนั้นจึงกระซอก
 ตัวเองออกมาพร้อมกับชีพจรแรกแห่งชีวิตอันเป็นอิสระ...

คาโรลเน้นว่า ชีวิตวัยเด็กของเขาคล้ายคลึงกับครอบครัวของพระเยซูเจ้าที่พระนางพรหมจารีย์⁶ เลี้ยงดูพระบุตรของพระนางด้วยความเสียสละและอุทิศตน เว้นเสียแต่ว่าในชีวิตของคาโรลนั้น บทบาทระหว่างแม่และลูกในเรื่องการสูญเสียอันน่าเศร้าสลดสลับกันกับครอบครัวของพระเยซูเจ้า กล่าวคือพระนางพรหมจารีย์สูญเสียพระบุตรเนื่องจากพระบุตรถูกนำไปตรึงกางเขน และสิ้นพระชนม์บนไม้กางเขน ส่วนคาโรลเป็นฝ่ายที่สูญเสียมารดาไปในวัยเยาว์

ในวัยเด็ก คาโรลใช้ชีวิตอย่างปกติสุขท่ามกลางมิตรภาพอันอบอุ่นจากเพื่อนบ้านและมิตรสหาย ประเทศโปแลนด์ก็เช่นกันได้ผ่านช่วงเวลาที่ยากลำบาก สงบ ทำให้ผู้คนที่ถูกเหยียบย่ำใน

ประวัติศาสตร์และถูกบังคับให้อยู่ได้อำนาจ มีความหวังกับอนาคตอย่างคาดไม่ถึง สัญลักษณ์ฝังลึกอยู่ในจิตใจและความรู้สึกของผู้คน สัญลักษณ์ของประเทศและจิตวิญญาณโอบล้อมเขาในทุกด้าน นับแต่ธงชาติของสาธารณรัฐโปแลนด์ใหม่ที่มีแถบแนวนอนสีขาวอยู่ด้านบน สลับกับแถบสีแดงเป็นแถวจำนวนเท่ากัน จนถึงตรารูปนกอินทรีสีขาวสวมมงกุฎซึ่งก็เป็นอีกสัญลักษณ์หนึ่ง (แม้ว่าต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่สองคอมมิวนิสต์ได้เอามงกุฎออก) พระรูปแม่พระจวีด้าแห่งเชคโตชาว ‘ราชินีแห่งโปแลนด์’ ที่วาดบนไม้จากต้นโลม์ เป็นสัญลักษณ์แห่งจิตวิญญาณของชาวโปแลนด์; สักการสถานของท่านนักบุญสตานิสลาฟ นักบุญองค์อุปถัมภ์ของประเทศโปแลนด์, ระซังซิกมุนต์¹⁷, เซอร์เปียส¹⁸ (the Szczerbiec) หรือดาบมีรอยหยักซึ่งใช้ในพิธีราชาภิเษกของบรรดากษัตริย์ของโปแลนด์ ในอาสนวิหารวาเวล ในกรุงคราคูฟ... ซึ่งรายชื่อของสัญลักษณ์เหล่านี้มีมากมายนับไม่ถ้วน โบสถ์หลายแห่งของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเต็มไปด้วยสัญลักษณ์และจารีตพิธีกรรมมากมาย ในส่วนของชาวโปแลนด์ที่รักชาติเองนั้นแล้ว ในจิตสำนึกของคาโรลผู้บิดา ที่ได้ถ่ายทอดมาสู่บุตรชายในวัยเยาว์ การสร้างประเทศโปแลนด์ขึ้นใหม่เป็นเรื่องอัศจรรย์เหมือนนกฟีนิกซ์บินขึ้นจากเถ้าถ่าน

หลังสนธิสัญญาปี ค.ศ. 1919 การต่อสู้ระหว่างรัสเซียและโปแลนด์ยังคงดำเนินต่อไป ในฤดูร้อนปี ค.ศ. 1920 สามเดือนหลังจากคาโรลเกิด กองทัพแดงได้มาประชิดกรุงวอร์ซออีกครั้ง สาธารณรัฐโปแลนด์ที่สองซึ่งได้รับอิสรภาพเป็นครั้งแรกนับแต่มีกษัตริย์ขึ้นครองราชย์ในปี ค.ศ. 1795 เกือบต้องตกเป็นเสียงหลังการฟื้นฟูประเทศได้ไม่กี่เดือน แต่ครั้งนี้กลับแตกต่างออกไป กองทัพแดงภายใต้การบังคับบัญชาของนายพลบูเยนยี (Buyennyi) ต้องเผชิญกับกองทัพของจอมพลโจเซฟ ปิลซุดสกี (Marshal Jozef Pilsudski) สิบวันก่อนคาโรลเกิด จอมพลปิลซุดสกีมีชัยชนะเหนือกองทัพแดงที่เคียฟ (Kiev) ในความพยายามขับไล่ทหารรัสเซียออกจากยูเครนของโปแลนด์ แต่แล้วก็ต้องทนทุกข์กับเหตุการณ์ร้ายแรงที่เกิดขึ้นตรงข้าม ก่อนมีชัยชนะที่รัสเซียในสงครามที่วิสตุลา (Vistula) กองทัพโปแลนด์ยกกำลังมาที่นี่ยังอีกเหิมโดยมีคนบาดเจ็บล้มตายเพียงเล็กน้อย การยกทัพมาครั้งนี้ไม่เพียงแต่จะแสดงความเหนือกว่าว่าโปแลนด์จะมีชัยอีกครั้งเท่านั้น หากแต่ยังเป็นการปรามการตั้งรัฐบาลคอมมิวนิสต์หุ่นเชิดภายใต้พวกชีกะ (the Cheka) อันน่าสยดสยองซึ่งเป็นตำรวจลับของโซเวียตอีกด้วย

ในประเทศโปแลนด์ สงครามครั้งนี้เป็นที่รู้จักกันว่าเป็น ‘อัศจรรย์แห่งวิสตุลา’ ซึ่งได้หยั่งรากลึกลงในจิตสำนึกแห่งความรักชาติ วันที่ได้รับชัยชนะครั้งนี้คือวันที่ 15 สิงหาคม ซึ่งเป็นวันฉลองแม่พระเสด็จขึ้นสวรรค์ สำหรับหนูน้อยคาโรลแล้วความบังเอิญที่สถานที่และเวลาของชัยชนะมาตรงกันนั้นจะเป็นอะไรไปไม่ได้ นอกจากการที่พระมารดาผู้นิรมล¹⁹ ทรงช่วยเหลือ ดังที่

บิดาของคาโรลผู้เปี่ยมด้วยความเลื่อมใสศรัทธาได้พำสอนลูกชายและเติมความเชื่อในพระแม่ ผู้ซึ่งโดยจารีตประเพณีแล้ว ถือว่าเป็น “พระราชินีแห่งโปแลนด์”

การที่จะเข้าใจธรรมชาติของโปแลนด์ในศตวรรษที่ 20 ได้นั้น เราจำต้องชื่นชมความโอ่อ่าสมเกียรติทางประวัติศาสตร์ในอดีตของประเทศนี้ พระอัครสังฆราชวอยติวกกล่าวภายหลังได้รับแต่งตั้งเป็นพระสันตะปาปาได้ไม่นานว่า ‘สำหรับประเทศโปแลนด์ พระศาสนจักรนำพระคริสตเจ้ามาให้ พระองค์ทรงเป็นกุญแจสำคัญที่จะเข้าใจความจริงพื้นฐานอันยิ่งใหญ่ นั่นคือ มนุษย์’ บางที่ยกเว้นประเทศอิสราเอลหรือรัสเซีย มิใช่มีประเทศที่มีวิสัยทัศน์ทางประวัติศาสตร์ที่ยึดคำสอนของพระเจ้าเป็นหลักเช่นนี้ เมื่อประเทศโปแลนด์ได้รับการสถาปนาเป็นอาณาจักรของโรมันคาทอลิกในศตวรรษที่สิบเอ็ด ประเทศโปแลนด์ได้ก้าวขึ้นสู่จุดสูงสุดของอำนาจและอิทธิพลตั้งแต่ต้นศตวรรษที่สิบห้าจนถึงไตรมาสสุดท้ายของศตวรรษที่สิบเจ็ดเมื่อโปแลนด์มีส่วนสำคัญในชัยชนะเหนือชาวเติร์กมุสลิมในสงครามเวียนนาในปี ค.ศ. 1963 กองทหารม้าของโปแลนด์หรือฮุสซาร์ติดปีกนำโดยกษัตริย์ญานที่สาม โซบีสกี ได้ทำให้องค์ทัพก้าวสู่ความรุ่งโรจน์ราบนิรันดร์

สงครามเวียนนาเป็นจุดเปลี่ยน และนับจากนั้นเป็นต้นมา โปแลนด์ได้ติดกับอยู่ในคำสาปแห่งประวัติศาสตร์ของตนเอง ในศตวรรษที่สิบแปด เพื่อนบ้านผู้ทรงอำนาจทั้งสาม คือ รัสเซีย, รัสเซีย, และออสเตรีย ได้เข้ารุกรานโปแลนด์สามครั้ง และได้กระทำการดังที่รู้จักกันในนาม “การแบ่งแยกสามส่วน” (Three Partitions) นั่นคือ ตัดประเทศออกเป็นเสี่ยง ๆ แล้วทำลายให้สิ้นซาก โยกย้ายพรมแดนและพลเมือง และประการสุดท้ายปลูกปั่นให้เกิดสงครามวัฒนธรรมภายในประเทศรวมทั้งการต่อต้านประมุขของประเทศ

ในช่วงต้นของศตวรรษที่สิบเก้า ขณะที่โปแลนด์บุกมาทางตะวันออก โปแลนด์ซึ่งรบอย่างหาญกล้าเคียงข้างฝรั่งเศสมีความหวังที่จะฟื้นฟูประเทศขึ้นใหม่ ทว่าโปแลนด์เองได้สร้างความฝันซึ่งกลายเป็นความฝันเพียงชั่วครู่ชั่วยาม ประเทศโปแลนด์นั้นได้ดัดแปลงจารีตทางวรรณกรรมโรแมนติกซึ่งแพร่หลายอยู่ทั่วยุโรปโดยที่โปแลนด์รู้เสมอว่าจิตวิญญาณของตนเป็นส่วนหนึ่งของยุโรป ‘ได้เชิดชูการเสียสละและความเศร้าโศกให้เป็นสิ่งสูงส่ง ในบรรดาประเทศต่าง ๆ ประเทศโปแลนด์ได้รับการเปรียบเสมือนองค์พระคริสต์ที่กอบกู้มนุษยชาติด้วยการรับทุกข์ทรมาน ไม่เพียงเพื่อโปแลนด์เท่านั้นแต่ยังรวมถึงมวลมนุษยชาติด้วย โปแลนด์มีพันธกิจศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องทำให้สำเร็จ นั่นคือ ทลายโซ่ตรวนแห่งลัทธิเผด็จการและนำมาซึ่งเสรีภาพอันเป็นสากล’ เหล่านี้เป็นจิตตารมณ์อันกว้างไกลของนักปฏิวัติที่ชื่อว่า อพอลโล กอร์เซเนียวสกี (Apollo Korzeniowski) บิดาของโจเซฟ คอนราด

ความเป็นจริงของการต่อสู้อย่างผู้กล้าของชาวโปแลนด์เพื่อให้ได้มาซึ่งเอกราชนี้ ได้กลายเป็นมุขตลกของคนเขียนบทละครและนักประพันธ์นวนิยาย มีการก่อจลาจลสามครั้งในศตวรรษที่สิบเก้า คือในปี ค.ศ. 1830, 1846 และ 1863 และทุกครั้งก็ดำเนินไปอย่างแกล้วกล้าแต่ขาดการไตร่ตรองที่รอบคอบ นับเป็นการตอกย้ำตำนานที่ว่าชายชาวโปแลนด์ส่วนใหญ่ฝันจะได้ตายด้วยห่ากระสุนปืนไรเฟิล ในขณะที่วงเข้าจู่โจมผู้รุกรานชาวต่างชาติในการรบที่ไร้ความหวัง ฮอนอร์ เดอ บาลซัค (Honore de Balzac) เขียนไว้ในเรื่อง ลูกพี่ลูกน้อง ชื่อ เบตต์ (Cousin Bette) ถึงความห้าวหาญของชาวโปแลนด์ว่า ‘ถ้าคนโปแลนด์เห็นหน้าผาเมื่อไหร่ เขาจะกระโดดลงไป’ และอีกตอนหนึ่งว่า ในฐานที่เป็นประเทศ เขาเหล่านั้นเป็นเสมือนเหล่าทหารม้า; เขาคิดว่าเขาสามารถมีชัยเหนืออุปสรรคทั้งมวลและจะกลับมาพร้อมชัยชนะ

ดี.เอช. ลอร์เรนซ์เขียนไว้ในเรื่อง ทางสายรุ้ง (Rainbow) เกี่ยวกับผลพวงของกบฏปี ค.ศ. 1863 เมื่อตัวละครคือลิเดีย เลนสกีและสามีของเธอหลบหนีไปประเทศอังกฤษว่า ‘เลนสกี มีจิตใจร่าเริงและเต็มไปด้วยคำพูดที่ต้องการสื่อออกมา เขาตระเวนไปทั่วเพื่อกระตุ้นเพื่อนร่วมชาติของเขา เด็กชาวโปแลนด์ตัวน้อยๆจิตใจร่าเริงดังเพลิงเผาบนถนนในกรุงวอร์ซอระหว่างทางไปยังชาวมอสโคว์ทุกคน’ ละครเรื่อง Ubu Roi²⁰ (ปี ค.ศ. 1899) ของ อัลเฟรด จาร์รี²¹ ผู้บุกเบิกในวงการละครประเภทไร้ซึ่งเหตุผลได้นำเสนอทิศทางให้กับประเทศในจินตนาการบนเวทีว่า ‘En Pologne, c'est à dire mulle part’ (‘ในโปแลนด์ ไม่มีที่ไหนไป’)

การปราชัยหลายต่อหลายครั้งเหล่านี้และความเศร้าโศกที่ยังเหลืออยู่ยังคงตราตรึงอยู่ในจิตวิญญาณของชาติ และทำให้หนุ่มสาวชาวโปแลนด์ที่มีการศึกษาต้องเผชิญยามเมื่อเขาเติบโตขึ้น หนึ่งในความพ่ายแพ้และความเสื่อมเกี่ยวเนื่องเป็นพิเศษกับชลาชตา²² (the szlachta) ซึ่งเป็นชนชั้นสูงของโปแลนด์ รหัส “ชลาชตา” ของชนชั้นสูงนี้มาจากความหยิ่งทะนงตนของนิกายที่บรรพบุรุษชนชั้นสูงสืบทอดต่อกันมาแต่ ‘ไม่เหมาะสมยิ่งเมื่อเทียบกับความเสื่อมโทรมอันน่าสังเวชของพวกเขา’ พวกเขากลายเป็น ‘ตัวตลกให้คนหัวเราะในยุโรป เป็นเป้าให้ปัญญาชนหัวก้าวหน้าตั้งแต่ดีโฟ (Defoe)²³ ถึงคอบเดน (Cobden)²⁴ เยาะเย้ยถากถาง’ ดังคำพูดแสนโหดร้ายของคาร์ไลล์²⁵ ที่มองว่าสาธารณรัฐอันสูงส่งได้กลายเป็น ‘กองสิ่งเน่าๆที่ส่องแสงเรืองๆอย่างสวยงาม’ ขณะที่พวกเขาเป็น ‘พวกกาฝากที่ซ่อนไขไปทั่วกองสิ่งเน่าๆนั้น’

ผู้อพยพชาวโปแลนด์มักรู้สึกเล็ก ๆ ว่าตนนั้นโดดเดี่ยวและเป็นเสมือนคนนอก ยกตัวอย่าง เช่น ท่าน “เคานต์” ในเรื่อง “แม่ชีกับทหาร”²⁶ ของไอริส เมอร์โดค ที่ได้ผ่านชีวิตวัยเด็กมาด้วยความพยายามอย่างแรงกล้าที่จะเป็นชาวอังกฤษ เขาพอใจในตำแหน่งอันทรงเกียรติ คิดว่านี่เป็นคำพูดสนุกสนานเล็ก ๆ น้อย ๆ แบบอังกฤษที่โยงเขาเข้ากับสภาพแวดล้อมและทำให้เขา

มีอัตลักษณ์ร่วม' บางครั้งยามที่คนแปลกหน้าคิดว่าเขาเป็นท่านเคานต์ตัวจริง 'ไม่แน่ใจว่านี่เป็นนิสัยหนึ่งของเขาหรือไม่... เขายังรู้สึกมากขึ้น ๆ ในทุกอณูในตัวเขาว่าเขาเป็นคนต่างด้าว'

เมื่อคาโรลอายุเจ็ดขวบ เอมิเลียก็ล้มเจ็บ บางคนบอกว่าบิดาของคาโรลเกษียณอายุ ก่อนกำหนดจากการรับราชการในกองทัพเมื่ออายุเพียง 48 ทั้งนี้เพื่อจะได้ดูแลเอมิเลียและเลี้ยงดูคาโรล แต่บางคนก็บอกว่าเขาเกษียณก่อนกำหนดเพราะสุขภาพไม่ดี ด้วยความที่เอมิเลียเป็นลูกคนที่ห้าในบรรดาพี่น้องเก้าคน เธอต้องช่วยดูแลน้อง ๆ ขณะที่ตนเองก็ไม่ค่อยแข็งแรงเพราะเป็นโรคไตและหัวใจไม่แข็งแรงตั้งแต่เด็ก เธอได้รับความกระทบกระเทือนทางใจอย่างหนักจากการสูญเสียบุตรสาวคนเดียวไป เอมิเลียได้รับการอบรมให้เป็นครูและสอนในโรงเรียนชั้นประถมช่วงสั้น ๆ ช่วงหนึ่ง เธอเย็บผ้าเพื่อหารายได้เพิ่มให้ครอบครัวอีกทาง แต่ช่วงที่คาโรลยังเด็กนั้น เอมิเลียป่วยมากและเกือบเป็นอัมพาตเพราะโรคไตและหัวใจที่ไม่แข็งแรงมาแต่กำเนิด มีคนบอกว่าคาโรลต้องการอยู่กับแม่เวลาแม่เข้าโรงพยาบาล บ่อยครั้งเธอไม่ยอมให้คาโรลพบเธอเพราะกลัวว่าเธอจะไม่สามารถซ่อนความเจ็บปวดจากเขาได้

วันที่ 13 เมษายน ค.ศ. 1929 เอมิเลียเสียชีวิตลงเมื่อมีอายุเพียง 45 แพทย์ระบุว่า เป็นกล้ามเนื้อหัวใจและไตอักเสบ สามวันต่อมาขณะที่พิธีปลงศพเริ่มขึ้น คาโรลจึงได้เห็นโลงศพของมารดา ซึ่งตั้งอยู่เบื้องหน้าพระแท่นในโบสถ์พระมารดานิจจานุเคราะห์ ผู้ชายทั้งสามคนในครอบครัวของผู้ตายนั่งเคียงบ่าเคียงไหล่กันที่ม้านั่งแถวหน้าระหว่างพิธีในโบสถ์ คาโรลผู้บิดาอายุ 50 ปี เอ็ดมุนด์อายุ 23 และคาโรลกำลังจะย่างเข้า 9 ขวบ คุณพ่อโปรโหมกกล่าวเทศน์ว่า 'แต่ไม่เห็นเห็น หนูไม่ได้ยิน จิตใจมนุษย์ไม่อาจเข้าใจถึงสิ่งที่พระเจ้าได้ทรงเตรียมไว้สำหรับผู้ที่รักพระองค์' ต่อมาเมื่อวอยติวาได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระสังฆราชในปี ค.ศ. 1958 เขาได้นำกระดูกของเอมิเลียผู้เป็นมารดาไปฝังเคียงข้างหลุมศพของบิดาซึ่งอยู่ด้านตะวันออกของสุสานคาโควิเช (Kakowice) ในกรุงคราคูฟ

นับแต่นั้น ใบหน้าของคาโรลมีเพียงความเศร้ากับแววฉลาดปราดเปรื่อง ผิดกับเมื่อก่อนที่ใบหน้าอวบอิมและฉายแววสดใสเจิดจ้ามองโลกแต่ในแง่ดี เก้าปีต่อมา เมื่อเขาและบิดาย้ายมาอยู่ที่กรุงคราคูฟ คาโรลระลึกถึงการจากไปของมารดาด้วยการแต่งบทกลอนเรียบง่ายสามบท ในบทกลอนนี้เขากล่าวถึงกาลเวลาที่ผ่านไปและหลุมศพสีขาวของมารดาว่า

เหนือหลุมศพสีขาวแห่งนี้	เป็นที่ที่แม่ผอนพัก
มานานหลายปีติดัก	ให้ลูกรักเฝ้าถวิลหา
หากมีบางสิ่งในนภา	สูงลิบลับไปไกลตา
อันเปรียบได้ดั่งมรณา	เกินกว่าใจเราเข้าใจ

คาโรลไม่สามารถเข้าใจความหมายแท้จริงทั้งหมดได้ และบางทีอาจจะไม่สามารถเข้าใจได้เลย อย่างที่ปรากฏ อย่างที่คงเป็นอยู่ คือความรักแท้ที่ยังไม่สมบูรณ์ซึ่งจะสำเร็จสมบูรณ์ก็เมื่อคาโรลได้ไปอยู่ร่วมกับมารดาอีกครั้งในอนาคต

บัดนี้สงครามโลกครั้งที่หนึ่งได้ยุติลงกว่าสิบปีแล้ว อดีตนายทหารบกบุตรชายคนเล็กว่าชาวโปแลนด์หนึ่งล้านคนที่ถูกเกณฑ์เข้ามาเป็นทหารในกองกำลังสองฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน คือ ฝ่ายรัสเซียและฝ่ายพันธมิตรออสเตรีย-ฮังการี-เยอรมันได้เสียชีวิต โดยบ่อยครั้งต่อสู้กันเอง ตามที่นักประวัติศาสตร์บางท่านกล่าวไว้ การล่มสลายของระบบการปกครองของพระเจ้าซาร์ในรัสเซียเมื่อปี ค.ศ. 1917 นำมาซึ่งประเทศโปแลนด์ที่ใหญ่กว่าและมีอิสรเสรีภาพมากกว่าซึ่งการที่โปแลนด์ยังคงดำรงอยู่ถือเป็นภัยคุกคามและสร้างความอับอายให้เยอรมันหลังสงคราม วันที่ 4 มิถุนายน ค.ศ. 1917 ก่อนเกิด “ตุลาฯ ปฏิวัติ” นำโดยเลนิน รัฐบาลชั่วคราวของเคเรสกีได้ให้การยอมรับโปแลนด์ว่าเป็นรัฐอิสระ ฝรั่งเศสดูแลกองทัพโปแลนด์ที่พลัดถิ่นมาและวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 1918 ได้ประกาศว่าวัตถุประสงค์หลักของฝรั่งเศสคือการสร้างโปแลนด์ให้เป็นรัฐทรงอำนาจ

แต่สนธิสัญญาสันติภาพแวร์ซายส์ปี ค.ศ. 1919 มีผลกระทบร้ายแรงอันส่งผลในระยะยาวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการคืนมณฑลซิลีเซียน (Silesian) เป็นที่เกรงกันว่าการบังคับขีดเส้นพรมแดนโปแลนด์ที่ติดกับปรัสเซียอันนำไปสู่การแบ่งแยกดินแดนรวมถึงการร่างเขตชายแดนเยอรมัน-โปแลนด์ขึ้นใหม่นั้นอาจนำไปสู่สงครามในอนาคตได้ ระหว่างเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1919 นายลอร์ด จอร์จ นายกรัฐมนตรีของอังกฤษได้พยายามทำให้ข้อเรียกร้องต่าง ๆ บรรเทาเบาบางลงส่งผลให้ความเข้าใจระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสมีอันต้องสิ้นสุดลง พวกฝรั่งเศสเป็นเดือดเป็นแค้นและจากการเจรจาต่อรองของเคลเมนโซ ทำให้เกิดโปแลนด์ ‘ใหญ่’ การยึดครองไรน์แลนด์ และเยอรมันจำต้องยอมรับการจ่ายค่าชดเชยจำนวนมหาศาล ประธานาธิบดีวิลสันปฏิเสธที่จะทำตามคำแนะนำที่มีเหตุมีผล โดยเฉพาะคำแนะนำจากเมย์นาร์ด เบเนต นักเศรษฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยแคมบริดจ์ในเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจในภาวะเสี่ยง เบเนตถอนตัวไม่เข้าร่วมประชุมสันติภาพ เขาถือว่าสนธิสัญญานี้เป็นสูตรหนึ่งที่ทำให้เกิดหายนะทางเศรษฐกิจและสงครามในอนาคต เขาเขียนถึงแซมเบอร์เลนว่า ‘ท่านหวังให้ผมมาช่วยในละครตลกที่น่าสังเวชนี้ต่อไปได้อย่างไรกัน’ และเขาบอกกับลอร์ด จอร์จว่า ‘ผมกำลังถอยออกจากผืนร้ายนี้’

สำหรับประเทศโปแลนด์แล้วปัญหาทางเศรษฐกิจมาเป็นอันดับแรก นับแต่เกิดความหายนะที่วอลล์สตรีท²⁷ (Wall Street crash) ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำก็ระบาดไปทั่วโลก สองพ่อลูกเริ่มตระหนักถึงค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันโดยเฉพาะของจากต่างประเทศ ในขณะเดียวกันพวกเขา

ได้ประสบกับสัญญาณบ่งบอกถึงความขัดแย้งซึ่งจะเกิดขึ้นในไม่ช้าบนสองฟากฝั่งตลอดแนว
พรมแดนของโปแลนด์ระหว่างลัทธิคอมมิวนิสต์และฟาสซิสต์

ในช่วงเวลานั้น โปแลนด์ตั้งตาคอยชะเง้อหาสัญญาณอยู่ตลอด แต่สัญญาณอะไรกัน
เล่า และเมื่อใดจึงจะได้พบ สำหรับเด็กที่โตพอรู้ความอย่างคาโรล วอยตือวาแล้ว ชีวิตกลายเป็น
เรื่องการเมืองอย่างเต็มที่

บทที่ 2

ผมหกลายเป็นลูกโทนที่กำพร้าแม่ (ค.ศ. 1929-34)

ร้อยโทออยติว่าผู้ทำงานใต้เท้าขึ้นมาตามลำดับได้รับราชการในกองทัพรุ่นเก่าอยู่นานหลายปี ในฐานะเป็นหัวหน้าหน่วยเขามีประสบการณ์กับชีวิตในกองทัพนานหนึ่งที่มีเรื่องการลักเล็กขโมยน้อย การติดสินบนและการคอร์รัปชันสารพัดชนิด ผู้บังคับบัญชาเขียนรายงานกล่าวชมอุปนิสัยใจคอของเขา แต่กองทัพอังกฤษไม่ใช้สถาบันที่มีความรักและเมตตาในเพื่อนมนุษย์แต่อย่างใด และเจ้าหน้าที่ใต้เท้าขึ้นสู่ตำแหน่งโดยทั่วไปมักจะเป็นคนเข้มงวดกับตัวเองเป็นพิเศษ ซึ่งช่วยในการรักษาระเบียบวินัยได้ดีในหน่วยที่พวกเขาได้รับราชการอยู่ บ่อยครั้งพวกเขากลายเป็นคนเคร่งวินัย คาโรเองบอกว่าบิดาของเขาเป็นคนเข้มงวด แต่ ‘เข้มงวดกับตัวเองมากจนท่านไม่จำเป็นต้องมาเข้มงวดกับข้าพเจ้า’ แค่วิธีของของท่านก็เพียงพอที่จะพร่ำสอนเรื่องวินัยและจิตสำนึกในหน้าที่ได้แล้ว

คาโรมีอายุได้เพียงเจ็ดปีเวลาที่บิดาลาออกจากราชการทหารมาดูแลเอมิเลีย คาโรผู้บิดารับภาระหน้าที่มากมายในฐานะแม่และพ่อ จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่าความรู้สึกนึกคิดที่ได้สั่งสมมาในช่วงที่รับราชการทหารยังมีอิทธิพลในบ้าน ‘มีช่วงหนึ่ง รวากับแสงที่สว่างวาบขึ้นมา’ คาโรเขียนไว้ในผลงานอีกชิ้นหนึ่งในเวลาต่อมา เป็นงานที่เขาเขียนเกี่ยวกับความเป็นบิดา

เมื่อข้าพเจ้าต้องการค้นหาความหมายของคำว่า ‘พ่อ’ จากกันบั้งในตัวข้าพเจ้า
.....ไม่เป็นจริงหรือที่ในคำว่า ‘พ่อ’ มีความกลัวอยู่ด้วย?

แม้ว่าคาโรจะมีได้กลัวบิดาจนเกินเหตุ เขาก็สามารถสัมผัสได้ว่าการสร้างจิตและบุคลิกให้แข็งแกร่งขึ้นมาบนความกลัวไม่ได้มีสิ่งใดที่ผิดหรือเลวร้ายเลย เป็นเรื่องสมเหตุสมผล หากจะคิดว่าตั้งแต่เด็กคาโรเริ่มสะท้อนคิดถึงนิสัยใจคอของบิดามารดาของเขา มองเห็นถึงข้อบกพร่องและคุณธรรมของบิดา และเหนือสิ่งอื่นใดเขามีความใคร่รู้ว่าบุพการีทั้งสองท่านมีความหมายอย่างไรต่อตัวเขา และสิ่งที่ท่านทั้งสองเป็นและเคยเป็นจะกลายเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตและอนาคตของเขาได้อย่างไร

ฟรอยด์ยืนยันว่า ‘ผู้หญิงหลายคนเลือกสามีตามแบบอย่างของบิดาของตน หรือนำสามีมาแทนที่บิดาของตน ในชีวิตแต่งงานพวกเธอหนีไม่พ้นที่จะทำตามพ่อในการมีความสัมพันธ์ที่เลวร้ายกับแม่ บางทีเมื่อสลับทบาทรากทางเพศกันตามตัวอย่างข้างต้น อาจนำมาใช้อธิบายได้ในกรณีที่คาโรเลือกดำเนินชีวิตนักบวชในพระศาสนจักร เพื่อแทนที่มารดาเขาจึงแต่งงานกับ

พระศาสนจักรโดยบวชเป็นพระสงฆ์ และเมื่อเป็นพระสงฆ์เขาได้ทำตามมารดา กล่าวคือมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบิดา

และอีกเช่นกัน ฟรอยด์ได้สังเกตว่า เด็กจะนำบุคคลที่ยิ่งใหญ่กว่ามาแทนที่พ่อแม่ แต่ในการทำเช่นนั้น ‘พ่อแม่คู่ใหม่...ต้องมีคุณสมบัติเหมือนพ่อแม่แท้ ๆ ที่สุภาพอ่อนโยนในความทรงจำของเด็ก’ เพื่อว่าเด็กคนนั้นจะได้ไม่กำจัดบิดาของตนแต่กลับจะยกย่องท่าน ชีวิตในวัยเด็กของคาโรลทั้งหมดเป็นผลพวงจาก ‘เสรีภาพ’ ที่สังคมในเมืองวาโดวิชหยิบยื่นเพื่อให้เขามีสิ่งอื่นเล็กๆ น้อยๆ ทำนอกเหนือจากการคร่ำครวญในการเรียน แต่ถึงกระนั้นเขาก็ยังคงมีลักษณะตรงตามข้อสังเกตของฟรอยด์ในการเลือกและทำตามแบบอย่างพ่อแม่ต้นแบบผู้ไม่เพียงแต่เป็นผู้ไม่เห็นแก่ตัวเท่านั้น แต่ยังเป็นคนดีมีศีลมีธรรมอีกด้วย

เราได้รับรู้ประสบการณ์โดยตรงอะไรบางอย่างจากช่วงเวลานั้น นายร้อยโทผู้ได้ฝึกฝนในด้านการตัดเย็บเสื้อผ้ามักจะเข้ารับราชการทหารในกองทัพของออสเตรียในกรุงปรากในขณะนั้น ได้นำชุดทหารของตนมาตัดเย็บใหม่ให้บุตรชายเพื่อให้บุตรชายสวมใส่เสื้อผ้าที่ดีกว่าเด็กคนอื่นๆ บุตรชายเจ้าพนักงานรถไฟคนหนึ่งเล่าบททวนความหลังว่า ‘ผมและคาโรลโตเร็วมากจนเสื้อผ้าที่เราใส่ในวันนั้นสั้นและคับเกินไปในอีกหกเดือนให้หลัง’ นอกจากนี้คาโรลผู้บิดายังมีความรู้สูง เขาพูดภาษาเยอรมันและโปแลนด์ได้คล่อง และยังสามารถขี่รถจักรยานได้เร็วอีกด้วย ผู้คนพูดกันว่าเมื่อเอมิเลียเสียชีวิตไปแล้ว คาโรลผู้บิดารู้สึกท้อแท้ ผมกลายเป็นสีเทาและเขาจะไปรับลูกชายจากบ้านเพื่อนโดยไม่พูดจากับผู้ใดเลย

แต่คาโรลผู้บิดาสอนเพื่อนคนหนึ่งว่าอย่า เขาทำอาหารเข้าให้ลูกชายทาน พาลูกไปทานอาหารเพียงทุกวันที่ภัตตาคารของอลอยซี บานาส (Alojzy Banas) ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านเพียงไม่กี่ทาลา (แบ่งตั้มยัดไส้ฟิโรกี²⁸ (pierogi) ซึ่งเป็นอาหารพิเศษของที่นี่) แล้วเตรียมอาหารเย็นให้ลูกชาย พ่อลูกคู่นี้เล่นฟุตบอลด้วยกันในบริเวณห้องนั่งเล่นที่ปัจจุบันถูกทิ้งร้างของแฟลต (ในสมัยนั้นไม่มีโทรทัศน์หรือวิทยุ และที่บ้านเขาไม่มีสวน) คาโรลรอดชีวิตอย่างหวุดหวิดเมื่อโบกัสมาลาฟ บานาส (Boguslaw Banas) เพื่อนรุ่นน้องหยิบปืนพกสั้นที่ตำรวจปลดออกจากเข็มขัดและวางไว้ข้างที่คิดเงินในภัตตาคารของพ่อแม่เขา เล็งไปที่คาโรลและยิงโดยไม่รู้ว่าปืนนั้นถูกปลดล็อกเอาไว้แล้ว กระสุนยิงไปโดนกระดูกแตก ฉีกคาโรลไปนิดเดียว ‘พระเจ้าช่วย ผมเกือบจะฆ่าพระสันตะปาปาเสียแล้ว’ บานาสเล่าในเวลาต่อมา

ฟุตบอลซึ่งเป็นกีฬาประจำชาติ เป็นที่นิยมมากขึ้นที่โรงเรียนมัธยมมารีชิน วิโดวชีอาของรัฐ ซึ่งเป็นโรงเรียนชายที่คาโรลเรียนอยู่ตั้งแต่ฤดูใบไม้ร่วงปี ค.ศ. 1930 ตอนที่เขาอายุเพียงเท่านี้ เขาก็ได้ไปเยี่ยมมารามคาร์เมไลต์ที่อยู่นอกเมืองวาโดวิชกับบิดา พวกเขาไปสำรวจสภาพบาปที่

นั่นและพระสงฆ์ได้มอบ “สายจำพวกแม่พระแห่งภูเขาคาร์แมล”²⁹ แก่คาโรลน้อย “สายจำพวก” นี้มีสายคล้องเชื่อมระหว่างรูปพระสองรูปซึ่งเด็กน้อยสวมติดตัวตลอดชีวิต การที่ครอบครัวคอยดูเป็นครอบครัวที่มีความเป็นส่วนตัวและมีคุณภาพทำให้คาโรลรอดพ้นจากสิ่งที่ขัดต่อศีลธรรมและสิ่งน่าอับอาย และดูเหมือนวัยเด็กของเขาจะไม่มีสิ่งเหล่านี้ คาโรลบันทึกว่าเขาถูกบิดาที่ไม่ใส่ใจพระจิตเท่าที่ควร ซึ่งทำให้เขาต้องปรับปรุงตัวใหม่ต่อมาเมื่อโตขึ้น ‘เมื่อผมอายุได้ 10 หรือ 12 ขวบ ผมเข้าร่วมกลุ่มกับนักขับร้องในโบสถ์ จอห์นปอลเล่าให้อังเดร พรอสซาร์ด นักเขียนชาวฝรั่งเศสที่กลายมาเป็นเพื่อนและคนที่ทำนไว้วางใจที่สุดทางด้านหนังสือฟัง

‘แต่ผมต้องขอสารภาพว่าผมไม่ค่อยทุ่มเทเท่าใดนัก แม่ไม่อยู่กับพวกเราอีกต่อไปแล้ว ... ส่วนพ่อ วันหนึ่งเมื่อท่านสังเกตเห็นว่าผมไม่ขยัน ได้พูดกับผมว่า “ลูกกำลังทำตัวเป็นนักขับร้องที่ไม่ดี ลูกไม่ได้สวดขอพระจิต”³⁰ อย่างเพียงพอ นะ ลูกควรจะสวดขอต่อพระองค์” และท่านก็สอนผมสวด’

‘และท่านก็ไม่เคยลืมบทสวด’

‘ไม่เคยลืมอีกเลย นี่เป็นบทเรียนฝ่ายจิตวิญญาณที่สำคัญ ดำรงอยู่ตลอดเวลา และทรงพลังมากกว่าสิ่งอื่นที่ผมได้รับจากการอ่านหรือจากบทเรียนที่ได้เรียนในเวลาต่อมา น้ำเสียงของท่านขณะพูดกับผมข้างเตียงไปด้วยความเชื่อมั่นอย่างยิ่ง ผมยังได้ยินเสียงของท่านพูดคำเหล่านั้นมาจนทุกวันนี้’

สำหรับคนที่อยู่ในโลกฆราวาสเช่นในปัจจุบัน ความตั้งใจแรงกล้าในการปฏิบัติศาสนกิจดูเหมือนเป็นเรื่องประหลาด และคร่ำครึด้วยซ้ำไป หลังจากภรรยาเสียชีวิตไปแล้ว คาโรลผู้บิดาสวดภาวนาสมาเสมอ ดังเช่นที่ลูกชายได้ยืนยันถึงเรื่องนี้ในเวลาต่อมาว่า

แม่เสียตั้งแต่ผมยังไม่ได้รับศีลมหาสนิท³¹ ครั้งแรก ผมอายุยังไม่ถึงเก้าขวบดี ผมจึงจำไม่ค่อยได้ว่าแม่อบรมสั่งสอนผมเรื่องศาสนาอย่างน้อยแค่ไหน แต่ผมคิดว่ามากทีเดียว วันแล้ววันเล่าผมสามารถเห็นว่าพ่อดำเนินชีวิตอย่างเคร่งครัด บางทีผมตื่นขึ้นมาตอนกลางคืนและยังเห็นท่านคุกเข่าสวด เหมือนที่ผมเห็นท่านคุกเข่าสวดในโบสถ์เสมอ ๆ

อย่างไรก็ตามความศรัทธาเป็นสิ่งที่บังคับกันไม่ได้ และในบ้านมีเครื่องหมายทางศาสนาปรากฏอยู่ทุกแห่ง เช่น มีรูปพระติดอยู่ที่ผนังบ้านทั้งด้านในและด้านนอกแฟลต ที่ห้องนั่งเล่นมีแท่นพระเล็ก ๆ มีที่จุ่มน้ำเสกอยู่นอกประตูหน้าบ้าน นอกจากคำภาวนาแล้วบ้านนี้ยังมีการสวดเสกเสกด้วย สำหรับการเรียนก็ได้เคร่งครัดนัก คาโรลผู้บิดาชอบอ่านเรื่องล้อเลียน

ประวัติศาสตร์ และท่านมีพรสวรรค์ที่เยี่ยมในการทำเสียงล้อเลียน (เพื่อนคนหนึ่งบอกว่า ท่านสามารถถ่ายทอดความเป็นมนุษย์ของคน ๆ นั้นพอ ๆ กับล้อเลียน) ทัดเดอุซ เซกิสกี ครูสอนภาษารีกที่โรงเรียนมัธยม มาชิน วาโดวิตา กลายเป็นซูปซ่าวบาร์เลย์บูด ‘ครูปา’ และเมื่อเขาตำหนิการสูบบุหรี่ คาโรลก็ทำท่าล้อครูผู้้นด้วยการขวางสารต้องห้ามที่พบในชั้นเรียนออกไปนอกหน้าต่าง ครูสอนภาษาละตินที่ถูกตั้งสมญานามด้วยความรักว่า ‘ดามาซี’ เพราะกลิ่นน้ำหอมอันน่าสะอิดสะเอียนของเขาก็ถูกล้อเลียนในทำนองเดียวกัน ส่วนครูสาวชาวเยอรมัน ดร. ซาบินา รอดเตนเบิร์ก ซึ่งเป็นคนหน้าตาดี เจ้าชู้และเป็นชาวยิว ก็มีท่าทีที่กระซอกหัวใจเด็กหนุ่ม (หรือแก่) เธอจิบปากจิบคอห่อปากและจ้องมองเด็กนักเรียนด้วย ‘ดวงตาโตดำ...ช่างเป็นความทรมานที่มหัศจรรย์’ ขณะที่คาโรลยังคงนั่งนิ่งไม่ขยับเขยื้อนและสับสนกับการจู่โจมของครูสาว เจอร์ซี คลูเกอร์ เพื่อนของเขาก็ทำกระดาดะหล่นบนพื้น ก้มลงคลานแล้วแก้มองหน้าขึ้นมองเข้าไปใต้กระโปรงของซาบินาครูสาวผู้ยั่ววน เด็ก ๆ พวกกันหัวเราะและครูดตอบ ๆ ว่า ‘หะคาย หะคาย’ ซึ่งต่อมากาโรลได้เลียนคำพูดนั้นด้วยน้ำเสียงต่ำ ๆ แบบสตรีได้อย่างไม่มีที่ติ

ตอนที่คาโรลเป็นวัยรุ่น เรามีชื่อเสียงในการเล่นเป็นผู้รักษาประตู ได้รับสมญานามว่า มาตินา ตามชื่อนักเตะฟุตบอลชาวโปแลนด์ผู้โด่งดัง ส่วนใหญ่เขาทำหน้าที่เป็นผู้รักษาประตูให้ทีมของชาวคาทอลิก แต่บางทีเขาจะเล่นให้ทีมของพวกยิวเวลาที่โพลเดก โกลด์เบอร์เกอร์ ผู้รักษาประตูของทีมนั้นไม่อยู่ ทีมฟุตบอลของชาวยิวในโปแลนด์แถบอื่นมักถูกทำร้ายและถูกกลั่นแกล้งจากชนชาติอื่น แต่เมืองวาโดวีเซมีความกลมเกลียวระหว่างชนชาติต่าง ๆ อย่างเห็นได้ชัดโดยทั่วไปคุณพ่อโปรโฮนิกแสดงตนเป็นผู้ชมชอบชาวยิว ขณะที่ตามโรงเรียนต่าง ๆ ในเมือง ชาวคาทอลิกและชาวยิวแข่งขันเป็นกลุ่มด้วยกันมาตลอด บางทีก็แข่งขันเป็นรายบุคคลโดยไม่แสดงความแตกต่างในเรื่องศาสนาให้เห็น

สำหรับเด็กทุกคนแล้ว มีกิจกรรมเวลาว่างให้เลือกมากมาย ‘ราวกับว่าพระเป็นเจ้าได้ทรงสร้างโลกนั้นสำหรับเด็ก’ พวกเขาว่ายน้ำในฤดูร้อนในแม่น้ำสกาว่า หรือเดินไปที่ไรของคุณยายฮัปเปอร์ตเพื่อเก็บลูกเชอร์รี่และสวามอย่างไม่บันยะบันยังจนตัวเองปวดท้อง ในฤดูหนาว หากอากาศดีพวกเขาจะถือโอกาสปีนเขาขึ้นไปเล่นสกีสองสามชั่วโมง เจ้าหน้าที่จากกองพลที่สิบสองที่มาฝึกและให้การอบรมแก่เด็ก ๆ ได้ซึ่งเชือกไว้ในลักษณะเครื่องกระโดดเพื่อให้เด็ก ๆ ได้ฝึกเล่นสกี บ่อยครั้ง โลเล็ก (ตามชื่อที่เพื่อนเรียกคาโรล) และเจอร์ซี คลูเกอร์ เพื่อนชาวยิวของโลเล็ก จะแบกเลื่อนไม้ทำด้วยมือไว้บนบ่าและเข้าไปในป่าลึกพอที่จะทำให้พวกเขากังวลเรื่องสุนัขจิ้งจอก จากนั้นก็วิ่งแข่งกันกลับบ้านเมื่อความมืดมาเยือน (เวลาเช้าราวสามนาฬิกาในเดือน

มกราคม) ‘สระใดที่แข็งเป็นน้ำแข็งพวกเขาก็ใช้เป็นที่เล่นฮ็อกกี้โดยเด็ดกึ่งไม้มาทำเป็นไม้ตีและนำไม้มามัดเข้าด้วยกันให้เป็นลูกสำหรับตี’

อีกฟากฝั่งของแม่น้ำสกาว่า มีภัตตาคารบรรยากาศค่อนข้างโรแมนติก ภัตตาคารแห่งนี้ชื่อ เวเนเซีย ซึ่งมีเพียงชื่อเท่านั้นที่เป็นอิตาลีและมีสวนที่งดงามยามฤดูร้อนและมีคอร์ตเทนนิส ผู้คนนิยมมาที่นี้กันทั้งครอบครัว ยามเย็นในฤดูหนาวที่หิมะจับเป็นน้ำแข็ง จะมีการนำน้ำมาเททั่วสนามเทนนิสเพื่อทำลานสำหรับเล่นสเก็ตและประดับประดาด้วยไฟหลากสี และลูกค้าที่มาเล่น สเก็ตก็จะเดินรำจังหวะวอลต์ซตามเสียงเพลงจากหีบเสียง

เราอาจนึกภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในลำดับต่อไปในชีวิตของคาโรลรวมถึงผลกระทบที่มีต่อเขาในปีต่อ ๆ มาได้ พ่อและลูกมาเยี่ยมกัลวารี (Calvary)³² ของแซบริดอฟสกี สถานที่นี้สร้างจำลองกรุงเยรูซาเลมในพระคัมภีร์ มีรถไฟสายสั้น ๆ ระหว่างหุบเขาหรืออยู่ห่างจากเมืองวาโดวีเซเพียงช่วงถนน มิโคลาซ แซบริดอฟสกี (Mikolaj Zebrzydowski) เจ้าเมืองซึ่งเคร่งศาสนาแห่งกรุงคราคูฟเป็นผู้สร้างสถานที่แห่งนี้ขึ้นมาในช่วงต้นศตวรรษที่สิบเจ็ดหลังจากมีรายงานว่าภรรยาของท่านได้เห็นภาพนิมิตของพระคริสต์เจ้า สถานที่จำลองกัลวารีนี้ทำให้คาโรลเข้าใจความหมายลึกซึ้งของคริสตศาสนาตามคำพูดของเช็กสเปียร์ที่ว่า ‘ให้ที่พำนักและนามกับของไร้ค่าทั้งหลาย’³³ ทางเดินเชื่อมระหว่างอารามเบอร์นาดีนไปยังสี่สิบเอ็ดสถานี่ตามมรรคาศักดิ์สิทธิ์³⁴ แสดงให้เห็นภาพตั้งแต่ที่พระองค์อยู่ในสวนเก็ธเซมานี³⁵ ทรงสิ้นพระชนม์และเสด็จกลับคืนพระชนม์ชีพ นับเป็นการจัดทำขึ้นอย่างน่าประทับใจยิ่งนักและหลังจากประสบความสำเร็จบรรดาพระสงฆ์ก็เกิดแรงบันดาลใจที่จะสร้างพระประวัติของพระนางพรหมจารีขึ้นอีกชุดหนึ่ง ขนาดของสิ่งก่อสร้างเป็นขนาดที่ใช้เพื่อดึงดูดใจเด็ก ๆ เป็นแม่แบบของดิสนีย์แลนด์ มีศาสนาเป็นแนวคิดสำคัญ และพระคริสต์เจ้าและพระนางพรหมจารีมีบทบาทสำคัญสำหรับผู้มีความเชื่อทุกยุคสมัย คณะนักบวชเบอร์นาดีนซึ่งไม่ได้เป็นองค์กรธุรกิจเป็นผู้ดูแลรักษาโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ คาโรลผู้บิดามักพาลูกชายมาที่นี้บ่อยครั้งในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ในศาสนา และที่นี้เองขณะหนุ่มน้อยสวดวอนขอต่อพระนางมารีย์ด้วยความศรัทธา ภาพความทรงจำของมารดาที่เสียชีวิตไปแล้วจะปรากฏขึ้นในความทรงจำเสมอ ๆ เป็นการย้ำเตือนถึงพระนางมารีย์ผู้ไม่เพียงเป็นพระมารดาของพระเจ้าผู้ไถ่เท่านั้นหากยังเป็นราชินีแห่งประเทศโปแลนด์อีกด้วย ‘ความฝันของเด็กทุกคนที่จะสร้างห้องเป็นที่สำหรับเล่นและสวนลับ ๆ เป็นจริงขึ้นมาในรูปแบบของสิ่งก่อสร้างเล็ก ๆ เหล่านี้ (โดยมากเป็นเพียงกระท่อมมีหน้าต่างบานเดียวที่มีความสูงประมาณความสูงของเด็ก) ยกเว้นความคิดเกี่ยวกับการประทับอยู่แบบมารดาผู้สูงส่งและอบอุ่นที่ยังคงประทับอยู่ในจิตใจทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ ขณะที่แต่ละหลังได้จัดสร้างขึ้นในสอดคล้องสัมพันธ์กับชีวิตของพระมารดาผู้

คักดีลิตี' ที่เมืองคาลวาเรีย แซบริดอฟสกา (Kalwaria Zebrzydowska) ในช่วงแรกก็มีมือใหม่ได้ฝึกหัดวิธีพูดกับผู้ที่ไม่ได้อยู่ต่อหน้าและมองหาคำตอบจากสิ่งที่ไม่ได้ตอบกลับมาเป็นคำพูด

ในสถานที่ที่ฟังและบ่อเกิดแห่งความหวังแห่งนี้ เราอาจนึกเห็นภาพเด็กน้อยคาโรล อายุเพียง 12 ขวบในเวลานั้น กำลังเล่าให้เอมิเลีย มารดาของเขาฟังเรื่องที่มุนเด็กผู้เป็นพี่ชายได้เป็นนายแพทย์และได้ก้าวหน้าเพียงไร ตอนนั้นมุนเด็กเป็นนายแพทย์เต็มตัวแล้วและได้ย้ายออกจากกรุงคราคูฟไปอย่างถาวรเพื่อไปทำงานในโรงพยาบาลที่บิลสกอ (Bielsko) ซึ่งเป็นที่ที่พ่อลูกจะพบปะเยี่ยมเยียนกันได้ง่ายขึ้น

มุนเด็กได้รับคำชมจากการที่เขาเป็นคนขี้เล่นสนุกสนานและมีความสามารถในการล้อเลียนเพื่อความบันเทิงซึ่งมีส่วนเหมือนบิดาและน้องชาย สำหรับพี่น้องทั้งสองแล้ว แม้จะมีอายุห่างกันสิบสี่ปี ต่างฝ่ายต่างแลเห็นตัวตนของตนในอีกฝ่ายหนึ่ง ทั้งสองมีใบหน้ากว้างและมีสำเนียงแบบที่ราบสูงเหมือนกัน และการที่มารดามาสเสียชีวิตก่อนวัยอันควรทำให้ทั้งสองใกล้ชิดสนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น แต่ในปี ค.ศ. 1932 เกิดโรคไข้ไอ้ดำอีแดงระบาดในเมืองบิลสกอและด้วยความที่มุนเด็กเป็นแพทย์ที่ทุ่มเท เขาดูแลพยาบาลคนไข้ตามแผนกต่าง ๆ ตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมงจนตนเองติดโรคนี้ เขาพบอาการเริ่มแรกจากการเจ็บคออย่างรุนแรง จากนั้นก็มีจุดแดง ๆ เกิดขึ้น เขาถูกกันออกห่างคนอื่นเพราะไข้ และแม้เขาจะได้รับการดูแลอย่างดีเยี่ยมจากเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ในโรงพยาบาล มุนเด็กก็เสียชีวิตลงในวันที่ 5 ธันวาคมปลายปีนั้นเอง

การเสียชีวิตของพี่ชายซึ่งห่างจากการเสียชีวิตของมารดาเพียงสามปีเท่านั้นได้ทำร้ายจิตใจคาโรลหนักยิ่งขึ้น เขาและบิดาได้ลงประกาศขอความขอบคุณบรรดาแพทย์และพยาบาลที่ได้ดูแลเอ็ดมุนด์ในหนังสือพิมพ์ประจำกรุงคราคูฟฉบับหนึ่ง ขณะที่คาโรลมองการจากไปของพี่ชายว่าเป็นสิ่งที่บอกถึงการสละชีวิตของตนเพื่อผู้เจ็บป่วยและผู้ที่กำลังจะตาย บรรดามิตรสหายและเพื่อนบ้านเป็นกังวลว่า แล้วเด็กน้อยคาโรลผู้นี้จะสามารถแบกรับความสูญเสียได้อีกมากน้อยเพียงไร เขายังไม่สามารถเชื่อมโยงระหว่างความทุกข์กับความรักได้ และในเวลานี้ความทุกข์ทรมานนั้นมีอิทธิพลมากกว่า คาโรลกล่าวในอีกหลายปีต่อมาว่า 'เมื่อผมยังเด็ก คนเจ็บป่วยทำให้ผมกลัว' เขาจะไม่กล้ามองคนที่มีความเจ็บปวดทรมานเพราะร่างกายของคนเหล่านั้น 'แบกรับความลึกกลับอันน่าสพึงกลัว'

ในสุนทรพจน์ที่พระสันตะปาปาจอห์น ปอล ตรัสเมื่อคราวเสด็จเยี่ยมมหาวิทยาลัยยาเจโลยัน ในปี ค.ศ. 1979 พระองค์ท่านได้กล่าวถึงเอ็ดมุนด์ ด้วยความทรงจำอันเจ็บปวดว่า 'เหตุการณ์เหล่านี้ได้ฝังลึกอยู่ในความทรงจำของข้าพเจ้า ความตายของพี่ชายนั้นฝังลึกอยู่ในใจข้าพเจ้ามากกว่าการตายของแม่อีก อาจกล่าวได้ว่าทั้งสองเหตุการณ์เป็นการสูญเสีย เป็น

สถานการณ์พิเศษพอ ๆ กัน หากแต่การตายของพี่ชายเกิดในเวลาที่เขาพาเจ้าโตและรับรู้อะไรมากขึ้นกว่าช่วงเวลาที่แม่เสีย' พระสันตะปาปาทรงเก็บเครื่องช่วยฟังปอดและหัวใจ (stethoscope) ที่พี่ชายใช้ในการตรวจรักษาโรคเป็นอนุสรณ์ติดตัวมาตลอดชีวิตของพระองค์ท่าน พระองค์นำติดตัวมายังกรุงวาติกันด้วย

ชีวิตในโรงเรียนลำบากและเต็มไปด้วยระเบียบวินัย เป็นการอบรมให้เตรียมเผชิญความล้มเหลวที่จะมีต่อมาในอนาคต คาโรลสวมเครื่องแบบนักเรียนสีน้ำเงินเข้มพร้อมติดเลขหมาย 374 ซึ่งเป็นเลขประจำตัวนักเรียนตลอดเวลาไม่ว่าจะอยู่ในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียนก็ตาม ในฤดูร้อน โรงเรียนบังคับให้นักเรียนต้องอยู่ในโรงเรียนตั้งแต่วเวลา 3 หุ่่ม (ส่วนในฤดูหนาว ก็ตั้งแต่ 2 หุ่่ม) ในช่วงเวลาหลังจากมุนเด็กจากไป ชั้นเรียนของคาโรลถูกแบ่งออกเป็นสองค่าย ค่ายหนึ่งนำโดยคุณแปด พิวทรอฟสกี (Piotrowski) ผู้ว่าเจิง ฝ่ายนี้ได้จัดตั้ง “ชมรมคนรักสนุก” ที่พร้อมเปลี่ยนทุกสถานการณ์ให้เป็นงานเลี้ยงรื่นเริง ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งก็เชื่อว่าจะไม่ชอบงานเลี้ยง คาโรลเป็นหัวหน้าทีมและนำกลุ่ม “ปฏิบัติการงดเว้น” ซึ่งสมาชิกไม่เพียงแต่ให้คำสัตย์ปฏิญาณว่าจะไม่ดื่มเครื่องดื่มมีเมาหรือสูบบุหรี่เท่านั้น หากยังควบคุมร่างกายและจิตใจอีกด้วย

การจากไปอย่างกะทันหันของมุนเด็กสร้างความเศร้าโศกที่ยากจะเยียวยาให้คาโรล แต่คำสั่งสอนอบรมของบิดา (ที่สอนให้เขาวอนขอพลังปลอบบรรเทาจากพระจิตเจ้า) บัดนี้อาจจะนำทางเขาไปสู่บุคคลที่ส่งผลต่อชีวิตที่ใหญ่หลวงกว่า เขาได้กล่าวถึงบุคคลนี้ในอีกหลายปีต่อมา (ในปี ค.ศ. 1964 เมื่อเป็นพระอัครสังฆราชแล้ว) ว่า ‘ผู้ชี้นำจิตวิญญาณอันเยาว์วัยและค่อนข้างสับสนของผม’

คุณพ่อคาซิเมียร์ซ ฟิเกลวิคซ์ (Kazimierz Figlewicz) ผู้สอนคำสอนที่ยังหนุ่มและสวมแว่นตา ซึ่งเป็นผู้ช่วยที่โบสถ์เซนต์แมรี ได้เป็นผู้ฟังแก้บาป³⁶ของคาโรลเมื่อเขาอายุได้สิบขวบ คุณพ่อฟิเกลวิคซ์พูดถึงคาโรลว่า เขาเป็น ‘เด็กค่อนข้างสูง แต่จะค่อนข้างไปทางเจ้าเนื้อ...เป็นเด็กที่มีชีวิตชีวา มีพรสวรรค์ มีความว่องไวและเป็นเด็กดีมาก เขาเป็นคนมองโลกในแง่ดี แต่เมื่อพิจารณาดี ๆ จะเห็นแนวของคนที่กำลังก้าวร้าวแต่เด็กแฝงอยู่’

คาโรลเป็นผู้รับใช้ที่พระแท่นที่เต็มไปด้วยความศรัทธาอย่างแรงกล้า “เพราะคุณพ่อทำให้ผมใกล้ชิดกับโบสถ์มากขึ้น ผมได้เป็นเด็กช่วยมิสซา และได้ช่วยในการจัดกลุ่มเด็กช่วยมิสซาขึ้น” คุณพ่อฟิเกลวิคซ์ได้รับคำสั่งให้ย้ายจากเมืองวาโดวีเซไปทำอาสนวิหารประจำกรุงคราคูฟซึ่งอยู่ในปราชาทวาเวลอันเก่าแก่ คาโรลยังคงติดต่อกับท่าน ระหว่างที่ศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ห้าที่โรงเรียนมัธยม คุณพ่อฟิเกลวิคซ์ได้เชิญเขาไปกรุงคราคูฟ ‘เพื่อเข้าร่วมพิธีตรววารในสัปดาห์ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจะเริ่มในบ่ายวันพุธจนถึงวันเสาร์ของสัปดาห์ศักดิ์สิทธิ์ ประสพการณ์นี้ทำให้ผมประทับใจอย่างสุดซึ้ง’

การได้ศึกษาผลงานของนักประพันธ์ชาวลาตินและกรีกประกอบกับความสามารถในการเรียนรู้ได้รวดเร็วของเขาได้ทำให้จิตใจ ความทรงจำและความเข้าใจในวัฒนธรรมยุโรปที่เขาถือกำเนิดมาเปิดกว้างขึ้น เนื้อหาประตูทางเข้าโรงเรียนที่เขาต้องผ่านเข้า-ออกทุกวัน มีคำภาษาลาตินเขียนไว้ความว่า ‘มาเถิด มาด้วยอาภรณ์อันบริสุทธิ์และด้วยมือไร้มลทิน มาดื่ม น้ำจากต้นน้ำ’ (ในภาษาลาตินว่า ‘Para cum veste venite, et minibus puris sumite fortis aquam’) คติเตือนใจที่ผสมผสานวิชาการคลาสสิกกับความบริสุทธิ์แบบคริสต์ที่ยังคงมีให้เห็นจนปัจจุบัน

อิทธิพลของโรมันและกรีกก่อนยุคคริสตกาลได้กลายมาเป็นองค์ประกอบที่หลอมรวมในบุคลิกที่กำลังพัฒนาของคาโรล โรเจอร์ สครูตัน นักปรัชญาชาวอังกฤษได้สรุปให้เห็นว่าคริสต์ศาสนาเป็นกลุ่มชนที่มีความเชื่อที่ต่างออกไปอย่างไร เพราะนับแต่เริ่มขึ้นในอาณาจักรโรมัน ‘คริสต์ศาสนา’ ก็ได้นำความคิดเรื่องรัฐบาลของราชอาณาจักรเข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้นำความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของโรมันมาใช้และทำให้อยู่ยืนยง...ซึ่งก็คือกฎหมายสากลมาแก้ความขัดแย้งและการบริหารงานในเขตที่อยู่ห่างไกล’ สครูตันเน้นย้ำว่านักบุญเปาโลในฐานะเป็นพลเมืองชาวโรมันที่รู้กฎหมายเป็นอย่างดี ทำอย่างไรจึงได้เปลี่ยนรูปแบบของศาสนาคริสต์ที่สมถะและสันโดษตามแบบของพระคริสต์เจ้า ‘ให้กลายเป็นการบูชาที่เป็นระบบ...(และ) จัดองค์กรพระศาสนจักรในยุคแรก ๆ โดยใช้กฎสากล หรือ ระบบสมาคม’ คาโรลรับโครงสร้างที่ใช้กฎหมายของอาณาจักรโรมันและฐานจารกัณฑ์ธรรมล้ำลึกของพระมหาทรมานของพระเยซูเจ้าในทันที

เบื้องหลัง (หรือสิ่งที่หนุน) กฎหมายนี้คือพลังอำนาจแห่งถ้อยคำ คาโรลชื่นชมพลังของถ้อยคำในการศึกษาเชิงอักษรศาสตร์และภาษายิ่งนัก ‘คำพูดก่อนที่จะเปล่งออกมาบนเวทีนั้นปรากฏอยู่แล้วในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ในฐานะมิติพื้นฐานแห่งประสบการณ์ทางจิตวิญญาณของมนุษย์ และท้ายที่สุด ความลึกซึ้งของภาษานำเรากลับสู่ความล้ำลึกอันหยั่งรู้มิได้ของพระเจ้าเอง’ คาโรลจึงโยนเข้าหา ‘รหัสธรรมล้ำลึกแห่งพระวจนาตย์ที่เราภาวนาอยู่ทุกวันในบทพรหมถีสาร³⁷’ ที่ว่า “และพระวจนาตย์ทรงรับเอากายและมาประทับท่ามกลางเรา³⁸” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ด้วยความที่เขามีพรสวรรค์ด้านภาษา ทั้งเรื่องการใช้และการจดจำได้เลิศเกินวัย เขาจึงเป็นดาวเด่นของโรงเรียน เป็นนักเรียนตัวอย่างและผู้นำในทุก ๆ ด้าน จากบันทึกปีการศึกษา 1933/34 ของโรงเรียน เราได้เห็นภาพเขาในการประชุมของสันนิบาตต่อต้านอากาศยานและการป้องกันตัวจากอาวุธแก๊ซ สันนิบาตแห่งนี้เป็นที่ที่เขาได้เข้ารับการอบรมในหน่วยกู้ชีพโดยมีโบเลสวอฟ โดรดอฟสกี (Boleslaw Drozdowski) จากชั้นปีที่แปดเป็นผู้ให้การอบรม คาโรลได้ทำรายงานนำเสนอเรื่อง “การปกป้องเมืองจากอาวุธแก๊ซ” ได้โดดเด่นยิ่ง

ด้วยความตระหนักถึงการป้องกันตนเองระดับชาติ พวกเขาจัดตั้งสัปดาห์สันนิบาตต่อต้านอากาศยานและการป้องกันตัวจากอาวุธเคมีในวันที่ 3-10 มิถุนายน ค.ศ. 1934 คาโรลจัดโปรแกรมอันประกอบด้วย 1) เพลงเมดเลย์ (บรรเลงโดยวงดนตรีของโรงเรียน) 2) การบรรยายปลุกฝังข้อความเชื่อ (โดย ดับเบิลยู. บาลอน) 3) คณะนักขับร้องของโรงเรียน 4) การว่ากลอนสด (โดยคาโรล วอยติวา) และ 5) การฝึกการป้องกันตัวจากอาวุธสงครามสารเคมีในสนามของโรงเรียน

เขาจบการศึกษาชั้น ป. 4 โดยได้คะแนน “ดีมาก” ทุกวิชาเมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1934 สำหรับวิชาศาสนา เขาได้รับคำชมเชยเขียนไว้ในใบคะแนนว่า “มีความชอบเป็นพิเศษในวิชานี้ ‘ศาสนา’ และ ‘การฝึกหัดการป้องกันตัวจากอาวุธสงครามสารเคมี’” ดอกย่ำให้เห็นจิตวิญญาณที่ได้รับการเตรียมพร้อมมาบางส่วนสำหรับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา

แต่ในบรรดาอิทธิพลและความกดดันต่างๆ ที่ก่อตัวขึ้นในวัยเยาว์ที่หนูน้อยวอยติวาได้รับ สุดท้ายเราก็ต้องกลับมาสู่ผู้เป็นบิดา บัดนี้คาโรลผู้บิดามีอายุได้ 50 ปี ศีรษะล้านและแก่ชราอย่างรวดเร็ว กับต้นซึ่งเป็นสมณนามของเขาที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป ยังคงมีความกระตือรือร้นในเรื่องวัฒนธรรมของสาธารณรัฐของโปแลนด์อย่างเต็มที่ เขาได้รับการศึกษาถึงอายุเพียงสิบสามปีก็ต้องออกจากโรงเรียนและเติบโตขึ้นมาในจักรวรรดิที่ถูกยึดครอง ทำให้เขาไม่มีโอกาสศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ ภาษาหรือวรรณคดีของโปแลนด์ ซึ่งล้วนเป็นวิชาต้องห้าม แต่ปัจจุบันเป็นยุคที่ชาตินิยมโปแลนด์เฟื่องฟู ความรุ่งโรจน์ของอาณาจักรแฮบสเบิร์ก (Habsburg)³⁹ (ซึ่งเขาได้รับการตอกย้ำตลอดหลายปีที่อยู่ในกองทัพ – เขาได้รับเหรียญกางเขนเหล็ก (Iron Cross of Merit)⁴⁰ จากการที่เขาช่วยป้องกันกรุงคราคูฟจากการรุกรานของรัสเซียในสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง) ได้จางไปก่อนเกิดปรากฏการณ์โปแลนด์รักชาติ การสละชีพ ความกล้าหาญและการกอบกู้ประเทศขึ้นมา เขาจะถามบุตรชายและเพื่อน ๆ ว่าพวกเขากำลังอ่านอะไรอยู่ “อ้อ สงครามต่อต้านชาวสโลวีเนีย เคยอ่านงานของเสียนเกียวิช (Sienkiewicz)⁴¹ ไหม อยากูรู้เรื่องราวว่าทำอะไรพวกเรากำลังรอดชีวิตจากสงครามที่ยาวนานถึงสามสิบปีไหม” และอื่น ๆ เป็นต้น

คาโรลผู้บิดาเป็นผู้มีพรสวรรค์ในการเล่าเรื่องเป็นฉากๆ เขาสามารถเล่าเรื่องพระราชินีญาดวิกา (Jadwiga)⁴² จนทำให้ผู้ฟังเห็นภาพ ‘พระราชินีผู้...รวมประเทศโปแลนด์กับประเทศที่ไม่นับถือศาสนาคริสต์ชาติสุดท้ายของยุโรป คือประเทศลิทัวเนีย และทำให้ประเทศของพระนางเป็นกำแพงด้านศึกจากพวกเติร์ก และอีกช่วงหนึ่งได้กลายมาเป็นประเทศทรงอำนาจในยุโรป’ เขาเตือนให้ผู้ฟังระลึกได้ว่า หลุมศพของบรรดาผู้ยิ่งใหญ่ชาวโปแลนด์เหล่านั้นอยู่ที่บันไดของอาสนวิหารวาเวล พวกเขาได้เห็นความแตกต่างของคาโรลผู้บิดาที่เป็นคนเอาใจใส่กับเรื่องราวภายนอก

ซึ่งนับเป็นบุคลิกที่ต่างไปจากพ่อหม้ายที่เก็บตัว เคร่งศาสนา มากด้วยศรัทธาที่ไม่แต่งงานใหม่ เขายังเล่าเรื่องของกรีกและโรมันโบราณ ด้วยน้ำเสียงบาริโทนที่มีระดับเสียงสูงต่ำตามจังหวะครูลองของเรื่องว่า ‘อีเนียส’⁴³ ช่วยชีวิตแอนคิเสส ผู้เป็นบิดาได้ โดยแบกบิดาไว้บนบ่าและวิ่งฝ่าซากปรักหักพังของกรุงทรอยที่เพลิงกำลังลุกไหม้เพื่อหนีไปทางทะเลจนพวกเขาได้มาสร้างกรุงโรม’ ทุกเรื่องที่เขาเล่าจะมีตัวละครบางตัวที่โดดเด่นออกมาเพราะการกระทำของตัวละครนั้น

บางทีสิ่งที่คาโรลได้เรียนรู้มากที่สุดจากบิดาที่มีบุคลิกไม่เหมือนผู้ใดคือความคิดเกี่ยวกับปฏิกิริยาสังสรรค์ของบุคคลต่าง ๆ สิ่งนี้คือสิ่งที่เขาจะบอกเราว่าเราเป็นตัวตนของเราได้ก็โดยการที่เรามีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ในด้านเกี่ยวกับบิดาและมารดา เขาเชื่อว่าแม่ท่านทั้งสองจะเป็นคนละคน แต่ทั้งสองท่าน ‘ให้กำเนิด’ ซึ่งกันและกันเมื่อท่านทั้งสองรับหน้าที่แม่และพ่อ เขาได้ซึมซับ ‘ความคิดเรื่อง “แก่นสารเรื่องราวชีวิต” จากบิดา บางคนสามารถแย้งว่าเรื่องราวชีวิตทั้งหมดในโลกนี้พรรณนาถึงวิถีปฏิสัมพันธ์ที่มีทั้งสร้างสรรค์และทำลาย’ นับแต่วัยเด็ก วอยติวามองชีวิตเป็นเสมือนบทละคร สำหรับเด็กที่โดดเด่นอย่างเขา การติดต่อสื่อสารกลายเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวด เขายังเห็นด้วยว่าความเป็นพ่อมีคุณค่าสูงส่ง ดังเห็นได้จากเรื่อง *รัศมีแห่งบิดรภาพ* ที่เขาเขียนว่า

หากท่านต้องเกิดจากบิดาของท่าน ก่อนอื่นท่านต้องหยั่งถึงกันบั้งหัวใจ
ของบิดาท่าน...

ในช่วงที่บิดายังมีชีวิตอยู่ คาโรลไม่เคยเอ่ยถึงกระแสเรียกเป็นพระสงฆ์กับบิดาเลย แม้แต่ครั้งเดียว แต่ต่อมาเขายอมรับว่าได้ ‘แบบอย่างจากพ่อ ซึ่งในแง่หนึ่งก็เป็นเสมือนบ้านเถร’⁴⁴ แห่งแรก เป็นการดำเนินชีวิตแบบบ้านเถรเพียงแต่ทำอยู่ที่บ้าน’

บิดาสอนให้เขาเป็นคนเอาตัวเองออกจากศูนย์กลางและเปิดรับโลก อีกทั้งให้ตัดความคิดที่อะไร ๆ ก็เป็น ‘ของฉัน’ ออกไป ภายหลังเขายังจำได้จากความทรงจำเป็นเลิศของเขาถึงความรู้สึกที่บิดากระตุ้นให้เกิดขึ้นมาในตัวเขา การเรียนรู้ผ่านบิดาถึงความหมายของ ‘การเป็นพ่อคือการมีความผูกพันที่แข็งแกร่งที่สุดกับโลก...ดังนั้นขอให้เรามาปั้นแต่งโลกด้วยกันเถิด!’

หากเราสูญเสีย ‘ความศรัทธาต่อความเป็นพ่อของตัวเอง (คิดดูสิเด็ก ๆ) เราก็มจะมีแต่ความเจ็บปวดเท่านั้น’ เขายังเข้าใจอีกว่าในปฏิสัมพันธ์อันแจ่มชัดเช่นนี้ ตัวตนของพ่อจะกลับฟื้นคืนมาทางลูก ๆ ได้อย่างไร และพ่อทำให้เนื้อแท้ในจิตวิญญาณของลูกกลับฟื้นคืนชีวิตได้อย่างไร บิดาเป็นดังที่คาโรลบันทึกไว้ว่า

ปลูกฝังรากความเป็นบุคคลของพ่อในตัวข้าพเจ้า
เหมือนให้ข้าพเจ้าเป็นคล้ายกับลำต้นไม้ควบคู่กันไป...

ทุกสิ่งเกิดจากระบบเดียว เกิดจากรากเหมือน ๆ กัน
ฉะนั้น ตัวตนของพ่อได้เติบโตในข้าพเจ้าผ่านทางแม่
และข้าพเจ้าคือท่านทั้งสองที่รวมเป็นหนึ่งเดียว

คาโรลผู้บิดาไม่เพียงทำหน้าที่เป็นบ้านเณรแห่งแรกให้กับบุตรชายเท่านั้น เขายังแสดง
บทบาทเป็นโรงละครแห่งแรกให้บุตรอีกด้วย ตรงนี้เอง ต่อมาอีกไม่กี่ปีบุตรชายก็ดำเนินรอยตาม
นั่นคือโรงละคร

บทที่ 3
เมื่อเรือกำลังจม
พลทหารคืออะไร?
(ค.ศ. 1934-39)

ความยุ่งยากภายในประเทศโปแลนด์ใหม่เกิดขึ้นเป็นครั้งที่สามสำหรับประเทศที่มีพลเมืองสามสิบล้านคนเป็นชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่ม (กลุ่มที่ใหญ่ที่สุดเป็นชาวยูเครน มีถึงสี่ล้านห้าแสนคน) ได้ขยายตัวอย่างมหาศาลในช่วงห้าปีแรกที่คาโรลเข้าศึกษาชั้นมัธยม และมีผลกระทบต่อด้านความนึกคิดของเขาเป็นอย่างมาก

ชาวรัสเซียชาวล้านคน (หรือที่เรียกว่า เบโลรัสเซีย) ในทางตะวันออกเฉียงเหนือ และชนเผ่าเยอรมัน 750,000 คนทางตะวันตกคุกคามความสงบสุขของโปแลนด์เนื่องจากประเทศเพื่อนบ้านที่ทรงอำนาจทั้งสองนี้สามารถก่อความยุ่งยากให้แก่โปแลนด์ได้

ชาวยิวสามล้านห้าแสนคนที่กระจายอยู่ทั่วประเทศโปแลนด์ไม่มีฐานกำลังอยู่ในประเทศเลย และไม่มีกำลังจากต่างชาติที่จะมาสนับสนุนสิทธิและผลประโยชน์ของพวกเขา ดังนั้นชาวยิวพวกนี้จึงกลายเป็นเป้าแห่งอคติ ทั้งถูกตำหนิและทำร้ายทั้งโดยส่วนตัวและโดยรวม ประหนึ่งเป็นแพะรับบาป เหมือนชาวยิวในยุโรปตะวันออกในยามสถานการณ์การเงินย่ำแย่ลง นอกจากนี้ประเทศโปแลนด์ยังมีการแบ่งชนชั้นอย่างเห็นได้ชัด และประชาชนพลเมืองก็ให้ความสำคัญกับตำแหน่งและยศถาบรรดาศักดิ์อย่างสุดโต่ง แม้จะเป็นสังคมล้าหลัง ที่มีคนเป็นชาวไร่ชาวนาและคนยากจนเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังเป็นสังคมที่มีชนชั้นปัญญาชนและมีแรงบันดาลใจสูงทางการเมืองและวัฒนธรรม โดยหลักการรัฐธรรมนูญใหม่นำประชาธิปไตยมาให้เป็นที่ยึดถือ แต่พรรคการเมืองที่จัดทะเบียนอย่างเป็นทางการ 92 พรรคได้จัดตั้งรัฐบาลไปแล้วถึง 14 รัฐบาล ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1918-1925 (มีคำพูดติดตลกว่า ชาวโปแลนด์สามกลุ่มสี่พรรค) ในปี ค.ศ. 1926 สองวันหลังจากต่อสู้กันอย่างหนักกับกองกำลังของรัฐบาล กองทหารสิบสี่กองภายใต้การนำของจอมพลพิลซุดสกี เข้ายึดครองประเทศ พิลซุดสกีบริหารประเทศโดยใช้หลักเมตตา ได้จัดให้มีการปฏิรูปต่าง ๆ และให้ฝ่ายตรงข้ามที่แสดงตนออกมาชัดเจนว่าเป็นปฏิปักษ์ร่วมอยู่ในรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งท่ามกลางอำนาจที่ถูกบั่นทอนไปอย่างหนักหน่วง

พิลซุดสกีนำทัพที่มีขันติธรรมต่อชาวยิวและเจ้าหน้าที่หลายนายก็เป็นชาวยิวผู้มีความรักชาติแรงกล้า แต่ในขณะเดียวกันก็มั่นคงในความเชื่อทางศาสนาของตน ในสังคมลัทธิฟาสซิสต์ใหม่รุ่งเรืองจนเกิดเป็นพรรคการเมืองรักชาติ ชื่อ พรรคประชาธิปไตยแห่งชาติขึ้นในหมู่ของพวกฝ่าย

ชาวในสังคม ลัทธินี้เองที่ทำให้ชาวยิวถูกประณามว่าเป็นคนต่างชาติและเป็นผู้ที่ฆ่าพระคริสต์ ฝ่ายซ้ายสุดโต่งนั้นเล่าก็มีพรรคคอมมิวนิสต์เล็ก ๆ แต่ส่งเสียงเอะอะไว้วายอันประกอบ ด้วยชาวยิวจำนวนมากอย่างน่าแปลกใจ

จอมพลโจเซฟ พิลซุดสกี เสียชีวิตด้วยโรคมะเร็งในตับและกระเพาะอาหารในปี ค.ศ. 1935 เขาเขียนไว้ในพินัยกรรมว่า ให้ฝังหัวใจของเขาไว้คู่กับอัฐิของมารดาที่วิลนิอุส⁴⁵ (Vilnius) ส่วนสมองให้ส่งไปที่สถาบันกายวิภาคในกรุงวอร์ซอเพื่อประโยชน์ทางการวิจัย อวัยวะอื่น ๆ นอกจากนี้ให้ฝังไว้ที่อาสนวิหารวาเวลที่ซึ่งบรรดากษัตริย์ของโปแลนด์ถูกฝังอยู่ ผู้คนทั่วประเทศ โศกเศร้ากับการจากไปครั้งนี้ ขณะที่พิลซุดสกีถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักในทุกด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากพระอัครสังฆราชเจ้าชาย ซาปีเอฮา ผู้ทรงสมณศักดิ์ของคาทอลิก เหตุเพราะเขาทำ รัฐประหารในปี ค.ศ. 1926 หลังจากการตายของเขา ประเทศโปแลนด์ก็จมถึงสู่ความขัดแย้งที่มุ่ง ทำลายล้างกัน

จอมพลโจเซฟ พิลซุดสกีมีชื่อเสียงโด่งดังเหนือกว่าผู้นำประเทศคนอื่น ๆ เขาเป็น วีรบุรุษทางทหารและผู้นำแห่งภูมิธรรม เป็นเผด็จการโดยพฤตินัย (เขาดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม) ในช่วงสิบห้าปีแรกของอายุคาโรล ช่วงเวลาส่วนใหญ่ในสิบห้า ปีนี้ เป็นช่วงเวลาที่สถานการณ์ราบรื่น พิลซุดสกียังคงเป็นแบบอย่างที่เข้มแข็งแก่คนหนุ่มที่มีเลือด รักชาติแรงกล้าและมีความศรัทธาในศาสนาที่ยาวอด แต่ในช่วงทศวรรษ 1930-1939 ชีวิตทางการเมืองและชีวิตในอุดมคติเรื่องการรักชาติมีความแตกต่างกันเป็นอันมาก บางทีอาจจะเป็นใน เวลาต่อมาที่คาโรลได้มองย้อนกลับไปและได้ข้อคิดจากตัวอย่างของพิลซุดสกีว่าผู้นำประเทศที่ ประสบความสำเร็จต้องมีวิสัยทัศน์ที่ตอบสนองต่อจินตนาการที่พลเมืองมีอยู่ในใจ จึงจะสามารถ หล่อเลี้ยงและเพิ่มพูนความกระตือรือร้นให้กับประเทศ พิลซุดสกีไม่มีวิสัยทัศน์เยี่ยงนั้น เขาเป็น พวกสังคมนิยมที่เคร่งโดยแท้ จากประสบการณ์ชีวิตทำให้เขาเห็นว่าความสัมพันธ์กับประเทศ ฝรั่งเศษและสหราชอาณาจักรซึ่งเป็นพันธมิตรต่างแดนเป็นมายา เขาไม่ได้นำเอาความคิดฝันและ ความปรารถนาของประเทศมาสร้างสาธารณรัฐซึ่งจะคงอยู่หลังจากเขาตาย ในการค้นหาวีรบุรุษ คาโรลไม่พบผู้ใดในบรรดาเผด็จการหรือผู้นำทางทหารหรือ(อาจกล่าวได้ว่า) แม้แต่ในบรรดาผู้นำ นักประชาธิปไตยดังเช่นที่เขาเห็นรอบ ๆ ตัวเขาในประเทศโปแลนด์ ขณะที่เขาอ่านหนังสือของ คาร์ล มาร์กซ ชื่อดาส คาพิตาล (Das Kapital)⁴⁶ ที่เขียนเป็นภาษาเยอรมันในวัย 17 ปีนั้น เขาได้ ปรับตัวให้เข้ากับความคิดสมัยใหม่เรียบร้อยแล้ว

หนึ่งในรากฐานของสาธารณรัฐปี ค.ศ. 1920 คือความเป็นเอกภาพและความร่วมมือร่วมใจกันระหว่างชาวคาทอลิกและชาวยิว ในเดือนกันยายนปี ค.ศ. 1935 กฎนูเรมเบิร์กที่ประกาศใช้ในประเทศเยอรมัน ได้ยกเลิกสัญชาติเยอรมันที่ให้แก่ชาวยิวที่มีปู่ย่าตายายเป็นชาวยิวสามรุ่น กฎหมายนี้ห้ามการมีเพศสัมพันธ์และการแต่งงานระหว่างชาวอารยันและชาวยิว ยังผลให้ชาวยิวถูกกีดกันเรื่องเชื้อชาติ ตามกฎหมายแล้วชาวยิวไม่สามารถเป็นข้าราชการ หมอ นักข่าว เกษตรกร ครู นักแสดง ศิลปิน นักเขียน นายธนาคาร นักบริหาร หรือนักการเมืองได้แม้จะประกอบอาชีพเหล่านี้มาเป็นเวลาพอสมควร

กฎหมายนี้ส่งผลให้เกิดแรงสั่นสะเทือนไปทั่วโปแลนด์ อคติรุนแรงที่แสดงออกมาไม่ใช่เรื่องต้องห้ามอีกต่อไป ในปีหลังจากที่ฟิลซูดสกีสิ้นชีวิตลง ขณะที่โปแลนด์ก้าวไปสู่การแตกออกเป็นเสี่ยง ๆ ออกุสติน ฮอนเดอะ (Augustin Hlond) หัวหน้าคณะพระคาร์ดินัลในโปแลนด์ ได้แย้งไว้ในจดหมายในการอภิบาล⁴⁷ ว่าปัญหาเกี่ยวกับชาวยิวจะยังมีอยู่ต่อไปตราบเท่าที่พวกเขา ยังคงอยู่ในประเทศโปแลนด์และยังกล่าวอีกว่า เป็น ‘ความจริงที่ว่าชาวยิวกำลังต่อสู้กับศาสนจักรคาทอลิก เพื่อยืนกรานความคิดเสรีและเป็นกองหน้าในการไม่นับถือพระเจ้า แต่หันไปนับถือลัทธิบอลเชวิค⁴⁸ (Bolshevism) และทำการลบล้างการปกครอง... เป็นความจริงที่ว่าชาวยิว หลอกหลวง คิดดอกเบ๊ย และซูดรีดผู้คน เป็นความจริงที่ว่าหนุ่มสาวชาวยิวมีอิทธิพลในทางศาสนา และจริยธรรมในเชิงลบต่อชาวโปแลนด์

จอมพลเอ็ดเวิร์ด สมิกลี-ริดซ์ (Marshall Edward Smigly-Rydz) นำสภาการเมืองที่ยึดอำนาจจากฟิลซูดสกีโดยได้รับการสนับสนุนจากพวกชาตินิยมและผู้นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก การเรียกร้องให้รวมตัวกันทำให้เชื่อแห่งการต่อต้านชาวยิวเติบโต และกระทบต่อความร่วมมือกันระหว่างคาทอลิกและชาวยิวอย่างรวดเร็ว ตัวอย่างของอารมณ์ความรู้สึกแบบนี้ปรากฏอยู่ในการ์ตูนที่เป็นชาวยิวโลกศิรัชะล้น จมูกใหญ่โต มีมือเป็นเหมือนอุ้งเท้าของสัตว์ สวมกางเกงลายทางยาวและสวมเสื้อโค้ตชายเป็นແฉกแบบนายธนาคารผู้ละโมภ กำลังโยนครอบครัวของพวกนอกศาสนาที่ถูกไล่ลงไปในคูที่เต็มไปด้วยโคลน ภาพนี้ปลุกเร้าอารมณ์คนในชาติให้รู้สึกว่าพวกเขากำลังถูกฆาตกรรมโดยชาวยิวแล้วยังสนับสนุนชาวยิวอีก จิตสำนึกของชาวโปแลนด์ต้องตื่นขึ้นมา ‘ขอให้เลือดบริสุทธิ์ของเพื่อนร่วมชาติจงเกิดขึ้นมาเมื่อท่านกำลังกระทำการที่เรียกว่าการล้างแค้นของพระเจ้า เมื่อท่านกำลังจะนำเงินไปให้ชาวยิว... จงหลีกหนีชาวยิว ศัตรูของท่าน’

ในที่ประชุมระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของฝรั่งเศสและโปแลนด์ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1937 โจเซฟ เบค (Jozef Beck) ผู้เคยตกเป็นเครื่องมือที่เยอรมันหลอกใช้

ในการทำสัมพันธ์ไมตรีกับโปแลนด์ได้นำเสนอเรื่องในประเทศโปแลนด์ต้องการกำจัดชาวยิวให้หมดไป โดยเสนอประเทศมาดากาสการ์เป็นที่ลี้ภัย

ในอีกด้านหนึ่ง บาทหลวงโปรโฮนิก ผู้ทำพิธีฝังศพให้เอมิเลีย มารดาของคาโรล ซึ่งสนับสนุนชาวยิว มีเรื่องที่แตกต่างกันออกไปอย่างสิ้นเชิงจะบอกคาโรล ปัจจุบันท่านเป็นเจ้าของอาวาส วัดนักบุญแมรี ท่านพูดต่อต้านการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจต่อชาวยิว และยืนยันว่าการต่อต้านชาวยิวถือเป็นการต่อต้านคริสต์ศาสนิกชนด้วย พระสันตะปาปาปิโอที่ 11⁴⁹ ซึ่งเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยบรูกาและเป็นผู้สนใจเรื่องความแตกต่างด้านวัฒนธรรม ทั้งยังเป็นผู้ประพันธ์หนังสือเรื่องการป็นเขา ได้กล่าวยืนยันในทำนองเดียวกัน พระองค์เตือนระบอบต่อต้านชาวยิวทั้งในสมณสารชื่อ ด้วยความกังวลอย่างรุนแรง (ตีพิมพ์เป็นภาษาเยอรมันในชื่อ *Mit brennender Sorge* แทนที่จะเป็นภาษาละติน) ความว่า 'ผู้ใดที่ยกย่องเชื้อชาติ หรือผู้คน หรือประเทศหนึ่งให้เหนือกว่าอีกประเทศหนึ่ง ถือว่าได้บิดเบือนและกีดกันไม่ให้ความมีระเบียบในโลกที่พระเป็นเจ้าทรงสร้างเกิดขึ้นในโลก' (วันที่ 14 มีนาคม ค.ศ. 1937) และในการสนทนาที่พระองค์ตรัสอย่างไม่เป็นทางการด้วยโทสะก่อนเสด็จแสวงบุญที่ประเทศเบลเยียมเมื่อวันที่ 6 กันยายน ค.ศ. 1938 ที่ว่า 'เป็นไปได้ที่คริสตชนจะเข้าร่วมการต่อต้านชาวยิว เพราะโดยทางจิตวิญญาณแล้วพวกเราคือชาวยิว!'

แม้จะมีความพยายามสมานฉันท์เช่นนั้นแล้วก็ตาม บรรยายากของความไม่ไว้ใจและตีตนออกห่างก็ยังคงมีอยู่ เจอร์ซี เพื่อนของคาโรลเป็นบุตรชายของนักกฎหมายซึ่งเป็นที่รู้จักกันว่าเป็นหัวหน้าชุมชนชาวยิวท้องถิ่น เพื่อทำตามกฎใหม่เขาจำเป็นต้องพิมพ์ชื่อของเขาเป็นภาษาฮีบรูติดบนประตูสำนักงานเพื่อบ่งบอกว่าเขาเป็นบุคคลที่ชาวโปแลนด์ที่เป็นคาทอลิกที่ดีควรหลีกเลี่ยงไม่คบหาสมาคม ในชั้นเรียนของคาโรลและคลูเกอร์ก็มีเพื่อนที่ต่อต้านชาวยิว โดยส่วนใหญ่เชื่อว่าชาวยิวคือพวกบอลเชวิก ความอดกลั้นยังคงเป็นข้อคำสอนทางศาสนาและประวัติศาสตร์ที่โดดเด่นในกรุงวาโดวิเซ แต่แม้แต่นี้ สถานการณ์ก็สามารถจะเลวร้ายลงโดยฉับพลัน ในฤดูใบไม้ผลิปี ค.ศ. 1938 กลุ่มพวกชาตินิยมหัวรุนแรงที่เป็นอันธพาลได้เข้าทำลายหน้าร้านของชาวยิวในเมืองไรเน็กเสียยับเยินเพื่อข่มขู่ผู้ที่ไม่ว่าบาตรร้านเหล่านี้ ศาสตราจารย์เยบาร์ต อาจารย์สอนประวัติศาสตร์ของคาโรลและป็นนักสังคมนิยมที่ผูกเน็กไทสีแดง (โปแลนด์เป็นดินแดนแห่งสัญลักษณ์อีกครั้ง) สอนไม่ให้นักเรียนของเขากลัวการถูกข่มขู่อย่างแท้จริง

โปแลนด์กำลังเผชิญกับความขัดแย้งที่แตกต่างสองชั่วโดยเฉพาะที่เมืองคาลวาเรียแซบริดอฟสกา⁵⁰ ที่ซึ่งทั้งบิดาและบุตรไปร่วมฉลองวันอีสเตอร์และวันฉลองแม่พระเสด็จขึ้นสวรรค์ในเดือนสิงหาคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งละครสัปดาห์ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นภาษาโปแลนด์นำเสนอลูกหลาน

ของอับราฮัมและโมเสสในฐานะผู้สั่งการพระคริสต์เจ้า และการระลึกถึงวันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ของพวกเขาต่อต้านชาวยิวมักจะตามมาด้วยความรุนแรงต่อพวกยิว คลูเกอร์รายงานว่า ‘ก็เหมือนกับละครเค้าโครงทั่วไป ตัวผู้ร้ายที่น่ารังเกียจจะเป็นตัววัดปฏิกิริยาของคนดู’ ขณะที่ในเมืองวาโดวีเซเองนั้นยังคงเจียบสตัยยิ่งกว่าเดิม ‘ชาวยิวในหมู่บ้านและเมืองใกล้เคียงหวาดผวาสืบตาดูศักดิ์สิทธิ์เพราะเป็นเวลาที่พวกตนต้องได้รับการดูแลเยี่ยดยุติและความเป็นมิตรที่ซ่อนอยู่ในใจคนบางคน ในกลุ่มชาวคาทอลิกซึ่งถือเป็นชนหมู่มาก’ ในการแสดงในวันศุกร์ศักดิ์สิทธิ์ คำพูดที่เสียดแทงซึ่งไม่มีปรากฏในพระคัมภีร์จะถูกนำมาอุปโลกน์ให้เป็นคำพูดของพระคริสต์: ‘เราปลุกเถาอ่อนที่สวยสดของเราเพื่อท่าน และท่านกลับได้หยิบน้มนรชาติอันขมขื่นแก่เรา ท่านได้มอบน้ำส้มสายชูให้เราดื่มยามเรากระหาย พวกท่านได้แทงส้อมพระผู้ไถ่ของท่านด้วยหอก’

ที่วัดใหญ่ของอารามนักบุญเบอร์นาร์โดในกรุงคาลวารี มีรูปวาดขนาดใหญ่ที่วาดขึ้นในศตวรรษที่สิบเจ็ดโดยจิตรกรนิรนามประดิษฐานอยู่ ในช่วงสัปดาห์ศักดิ์สิทธิ์รูปวาดนี้จะดึงดูดชาวคาทอลิกที่ต่อต้านชาวยิว แต่ละปีภาพอันน่าสะพรึงกลัวซึ่งตั้งไว้ในตำแหน่งที่โดดเด่นนี้ทำให้ผู้คนนับพัน ๆ ที่มาดู มีทั้งผละถอยห่างหรือไม่ก็เกิดอารมณ์ชิงชังผู้ที่มีชนชาติเดียวกับตนขึ้นมา

ภาพแสดงรูปพระคริสต์ล้มลง ณ เชิงกางเขนท่ามกลางฝูงชนชาวยิวที่จิตรกรวาดเป็นรูปแลคล้ายสัตว์มีมือเป็นอุ้งเท้า มีฟันเป็นหยัก ๆ สกปรก และดวงตาดูร้าย กำลังทั้ง ตะ และถ่มน้ำลายรดพระองค์ หลังได้เห็นภาพที่แสดงบนเวทีนี้ ภาพจะติดตราตรึงในความรู้สึกนึกคิดของผู้แสวงบุญเวลาที่เขาเดินทางกลับบ้าน และ ณ ช่วงเวลานั้นเองที่ความยุ่งยากมักเริ่มก่อตัวขึ้น

เป็นประเพณีที่รอยตีวาลูกจะเดินทางมาชมการแสดงพระมหาทรมานของพระเยซูเจ้า ฉะนั้นจึงแน่ใจได้เลยว่าคาโรลได้เห็นและจดจำประสบการณ์ที่ส่งผลต่อตัวเขาอย่างลึกซึ้ง

ประสบการณ์สุดโศกทางศาสนาในโปแลนด์อีกเรื่องหนึ่งที่จำหลักอยู่ในความทรงจำของคาโรลและยังคงมีอิทธิพลต่อตัวเขา ความเชื่อแบบมาเรียไวต์ (Mariavite) ซึ่งนับถือแม่พระในมุมมองที่ต่างออกไป กลุ่มนี้ก่อตั้งโดยเฟลิกญา โกซลอฟสกา⁵¹ (Felicja Kozłowska) นักบวชหญิงท่านหนึ่งของคณะนักบุญแคลร์ เธอก่อตั้งกลุ่มนี้ขึ้นในเมืองเล็ก ๆ ชื่อ พล็อค (Plock) ในกรุงวิสตุลา ทางเหนือของกรุงวอร์ซอ กลุ่มนี้พยายามแสดงออกโดยการคารวะต่อศีลศักดิ์สิทธิ์เพื่อจะเลียนแบบพระนางมารีย์ และได้ออกนอกกลุ่มนอกทางจนเป็นพวกนอกรีตไปเมื่อผู้ก่อตั้งตาเดียวอ้างว่าเธอได้เห็นภาพนิมิตอันน่าอัศจรรย์และได้รับคำแนะนำจากพระเจ้าในปี ค.ศ. 1893 ว่าให้สานต่อความคิดเรื่อง ‘การแต่งงานทางจิตวิญญาณ’ ระหว่างแม่ชีและพระ (เรื่องทางเพศถือว่าเป็นวิธีที่ทำให้พวกเขายกระดับจิตวิญญาณให้สูงขึ้น) ในปี ค.ศ. 1906 พระสันตะปาปาปิโอที่ 10 ได้ตัดคณะนักบวชใหม่นี้ออกจากศาสนา ปัจจุบันคณะนี้อยู่ภายใต้การชี้นำของบาทหลวงผู้หนึ่งชื่อ

ญาณ โควาลสกี แต่เมื่อกลุ่มที่แยกตัวออกจากพระศาสนจักรกลุ่มนี้เติบโตมีสมาชิกมากขึ้น พวกนี้จึงยังคงคิดว่าตนเป็นคาทอลิก และอีกสามปีต่อมา พระศาสนจักรแห่งอูเทร็คท์⁵² อันเก่าแก่ภายใต้การปกครองโดยบรรดาพระสังฆราชได้รับชาวมาเรียไวต์ 200,000 คนเข้าร่วมในศาสนจักร ขณะที่ผู้มีอำนาจทางศาสนาในรัสเซียก็รับรองพวกเขาเป็นหนึ่งในศาสนจักรที่ถูกต้องด้วย

โควาลสกีได้รับการแต่งตั้งเป็นสังฆราชโดยอัครสังฆราชแห่งอูเทร็คท์ ในปี ค.ศ. 1909 และปัจจุบันได้สมรสแล้ว ทั้งเขาและภรรยาได้กระทำผิดหลักศาสนามากขึ้นเรื่อย ๆ มีการฉลองความสัมพันธ์อัน 'ลึกลับ' ระหว่างพระสงฆ์และแม่ชีในพิธีแต่งงานจริง และได้บวชแม่ชีเป็นพระสงฆ์ในปี ค.ศ. 1928 ในอุดมการณ์ที่ลบล้างอย่างร้ายแรงของกลุ่มมาเรียไวต์ พวกเขาเชื่อเรื่องการปฏิสนธินิรมลสำหรับพวกเขาเอง รวมถึงเชื้อชาติใหม่ที่ปราศจากบาปของเหล่านิกเทวดา พระศาสนจักรคาทอลิกอูเทร็คท์อันเก่าแก่ได้ตัดสัมพันธ์กับกลุ่มมาเรียไวต์ และต่อมา เมื่อมีการลงโทษกลุ่มนี้เพิ่มขึ้น โควาลสกีได้บวชสตรีมากขึ้น ๆ และได้ยกเลิกศีลอุปัชฌายาไปรวมถึงการใช้น้ำเสกด้วย

เรื่องราวซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงที่หนุ่มน้อยคาโรลผู้ศรัทธาได้รับในวัยเด็กนี้จบลงด้วยการกดขี่เข้มงวดอย่างทารุณโหดร้ายของพวกนาซีที่ส่งโควาลสกีไปที่ดาเคา (Dachau) และเขาได้เสียชีวิตที่นั่น ตั้งแต่แรกในชีวิตของคาโรล การบวชสตรีเป็นพระสงฆ์ถือเป็นเรื่องนอกรีตรุนแรง การลงโทษนำไปสู่ความขัดแย้งทางศาสนาที่ไม่รู้จักจบสิ้น

ฌอง-หลุยส์ บาร์โรว์ ดารานักแสดงชาวฝรั่งเศสเขียนไว้ว่า 'บอกฉันซิว่าผู้ใดมีอิทธิพลกับคุณ แล้วฉันจะบอกคุณว่าคุณเป็นใคร' บาร์โรว์มีชื่อเสียงจากการแสดงเป็นนักบุญจอห์น บัปติสต์⁵³ ในเรื่อง *Les Enfants du Paradis* และยังทำให้ตัวละครวีรบุรุษคาทอลิกของพอล คลอดเดลกวีและนักแต่งบทละครชาวฝรั่งเศสเป็นที่รู้จักจากการแสดงในโรงละครนับแต่ปี ค.ศ. 1920-1949 นับแต่อายุสิบสี่ปีเป็นต้นมา คาโรลได้ตกอยู่ภายใต้มนต์สะกดของศิลปะการอ่านบทกวีและโรงละคร

มุนเด็กได้แนะนำให้เขารู้จักกับครูชาวโปแลนด์ชื่อ เมียชีสลาฟ คอทลารซิก (Mieczyslaw Kotlarczyk) ซึ่งเป็นผู้ที่ดื่มด่ำหลงใหลในการแสดง คาโรลยังไม่ได้ติดต่อกับบุคคลผู้นี้จนกระทั่งปี ค.ศ. 1934 เขาไปเยี่ยมคอทลารซิกที่บ้านและได้พบอุปการณ์ชุดสำหรับจัดแต่งเวที ได้เห็นนักแสดงในชุดเครื่องแต่งกายสำหรับแสดงกำลังเตรียมการซ้อม อีกทั้งกำลังฝึกซ้อมบทโดยใช้เสียงให้ตรงตามบท เขานั่งลงดูการซ้อมละครที่นั่นและเหมือนถูกสะกดจิตในทันที จึงได้เข้าร่วมกลุ่มเยาวชนโรงละครของเมียชีสลาฟ คอทลารซิก นับแต่นั้นมา เขาใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ผลิตเพลงเกี่ยวกับการซ้อมด้านเสียงและท่วงท่า ในบทพระเอกและผู้ร้ายที่เขาอุปโลกนขึ้นเอง

ทว่าตั้งแต่เริ่มแรก ความเชื่อทางศาสนาได้หล่อหลอมวรรณคดีของคาโรลในเรื่องของ ศิลปะและการละคร ไม่พบคำกล่าวทรงพลังในความเชื่อมั่นเช่นนี้ในนักเขียนคนใด นอกจากใน จดหมายที่คลอเดีย (Claudel) เขียนถึง อังเดร จิด (Andre Gide) ในปี ค.ศ. 1905 ว่า ‘สำหรับสิ่งที่ เราเรียกว่า “ศิลปะ” และ “ความงาม” นั้น ผมอยากให้สิ่งนั้นตายไปเป็นพัน ๆ ครั้งดีกว่าที่เรา จะต้องชมชอบผู้สร้างน้อยกว่าสิ่งที่ผู้สร้างสร้างขึ้นมา หรือชมชอบสิ่งที่จินตนาการอันฟุ้งเฟ้อของ เราสร้างขึ้นมามากกว่าความจริงซึ่งเป็นสิ่งเดียวที่เราสามารถได้รับความมหัศจรรย์’

คลอเดียวิจารณ์จิตอย่างรุนแรงเกี่ยวกับ ‘การชื่นชอบสิ่งต่าง ๆ เพื่อสิ่งนั้นเองและการ มองว่าสิ่งนั้นมีได้เป็นอะไรมากไปกว่าสิ่งนั้น รวมถึงการไปชอบสิ่งนั้นสำหรับสิ่งที่มันไม่ได้เป็น ...’ และมองให้เห็นพื้นฐานของศิลปะโดยรวมที่กระฉ่างและครอบคลุม ในบทหนึ่งของหนังสือสุภาสิต กล่าวไว้ว่า เมื่อพระวิญญูญาณของพระเจ้าเสด็จมาด้วยเสรีอันพิสุทธ์เหนือความอลหม่าน ศิลปะคือ การเปล่งเสียงและการร้องยินดี เป็นการนับจำนวนและจัดรวมของพระพรหฺมานของพระเจ้า เหมือนบทเพลงสรรเสริญของบรรดาชายหนุ่มในเตาหลอมอันร้อนแรง เชกเช่นบทเพลงสรรเสริญ สุริยะ⁵⁴ (Canticle of the Sun) ของนักบุญฟรังซิสแห่งอัสซีซี⁵⁵

คลอเดียดูถูกศิลปะสมัยใหม่ ‘ซึ่งทุก ๆ สิ่งที่เป็นสาระที่แท้จริงถูกเอาออกไป และสิ่ง ที่มาพร้อมกับศิลปะสมัยใหม่นี้คือพลังของคนหนุ่มสาวที่ฝังรากอยู่เฉพาะแต่ใน *ความเป็น ธรรมชาติ* อันพิสุทธ์ที่ทำให้บทกวีของโฮเมอร์ มีชีวิตขึ้นมา ตัวอย่างเช่น...’ การศึกษาในแบบ คลาสสิกที่คาโรลได้รับที่โรงเรียน แนวคิดเชิงสัญลักษณ์ ศิลปะและวรรณคดีของโปแลนด์ บท ละครพิธีกรรมในวันฉลองของคาทอลิก: สิ่งเหล่านี้มีบทบาทในการผลักดันคาโรลไปสู่การพัฒนา ความรู้สึกที่คล้ายกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ‘พลังศีลธรรมจรรยาอันยิ่งใหญ่ของโรงละคร’ รวมทั้ง ศิลปะของนักแสดงในการเลียนแบบ ในการสวมบทและพูดราวกับเขาเป็นตัวละครตัวนั้นเองจริง ๆ ทั้งหมดนี้ตรึงคาโรลไว้ตั้งแต่ต้น เขาบอกว่าพลังนี้เองที่ปรากฏเด่นชัดที่สุดในบทละครซ้อน ละครของ *แฮมเล็ต* ขณะบรรยายถึงการฆาตกรรมกอนซาโกโดยพี่ชายเขาเอง เขาได้กระตุ้น ความรู้สึกผิดของคลอเดียและสัมผัส ‘มนัธรรมในใจของพระราชินี’ ได้

มิตรภาพระหว่างเมย์ซีสลาฟ คอทลารซิกและคาโรลออกงามขึ้น คอทลารซิกเกิดในปี ค.ศ. 1912 ที่กรุงวอร์ซอ และมีอายุน้อยกว่าคาโรลแปดปี เขาจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ทางด้านปรัชญา จากนั้นศึกษาต่อระดับปริญญาโทและเอกทางด้านปรัชญาไปแลนดท์ที่ มหาวิทยาลัยเยเจโลยัน คาโรลกล่าวถึงว่าเขาได้เพิ่มพูนประสบการณ์ด้วยความกระตือรือร้นและ ลงเฝ้าว่าการละครครั้งแรกโดยเริ่มจากโรงละครสมัครเล่น ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมชีวิตของเมือง

วาโดวิเช คาโรลจำได้ว่าคอตลารซิกไปเมืองซัลเบิร์กในงานเทศกาลฤดูร้อนงานหนึ่งเพื่อชม *Jedermann and Faust*.

‘ในช่วงเวลาเดียวกันนี้เอง เขาได้รับปริญญาเอกสำหรับวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับผลงานของกลุ่มนักวิจารณ์ในสังคม ก. [กลุ่มนักวิจารณ์ละครในกรุงวอร์ซอในช่วงปี ค.ศ. 1815-19 ใช้นามแฝงเวลาเขียนคำวิจารณ์ว่า ก.] และความสนใจในการละครทางศาสนาได้ก่อตัวขึ้น

คอตลารซิกสอนที่ไฮสคูลสำหรับเด็กหญิงของบาทหลวงคณะคาร์เมไลต์ ด้วยความหุนหันพลันแล่น เขาสนองตอบความต้องการของคาโรลด้วยอารมณ์อันเร่าร้อนและความทุ่มเทมากกว่าสิ่งที่พระศาสนจักรจะมีให้ บิดาของคอตลารซิกมีธุรกิจโรงละครสมัครเล่นที่คาโรลร่วมเล่นด้วยอยู่โรงหนึ่งในกรุงวาโดวิเช คอตลารซิกจัดให้คาโรลเล่นบทบาทตั้งแต่แรก ที่แพลตฟอร์มที่ปักของเขา คอตลารซิกฝึกสอนฮาไลนา โกรลิกีวิช (Halina Krolkiewicz) ลูกสาววัย 16 ของครูใหญ่ของคาโรล ต่อมาฮาไลนาได้กลายมาเป็นเพื่อนหญิงที่คาโรลไปมาหาสู่มากที่สุด น้องสาวของคอตลารซิกเล่าถึงพี่ชายขณะสาธิตวิธีการซ้อมบทละครที่ดี พลังเดินไปมาในอพาร์ทเมนต์ขณะที่คาโรลคอยตามและพยายามเลียนแบบแต่ก็ได้ประสบความสำเร็จเสมอไป

คาโรลกล่าวในเวลาต่อมาว่า ‘ผมต้องรู้จักเขาให้ได้ เขาเป็นผู้บุกเบิกการแสดงละครรุ่นแรก หรือถ้าจะพูดในเชิงเชิดชวยกย่อง เขาเป็นตัวแทนจารีตประเพณีที่แท้จริงของประเทศโปแลนด์ และคริสต์ศาสนิกชนในศิลปะแขนงนั้น ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาถึงรุ่นของเราโดยผ่านวรรณคดีทั้งหมดที่มี โดยเฉพาะวรรณคดีที่ยิ่งใหญ่ทั้งแบบโรแมนติกและแบบโรแมนติกแนวใหม่

ผู้เขียนบทละครที่เป็นกวีซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี ในยุคแรกของสาธารณรัฐโปแลนด์ เช่น อาดัม มิคกีวิช (Adam Mickiewicz), จูลิอุส สโลวาคกี (Juliusz Slowacki), และไซเปรียน นอร์วิด⁵⁶ (Cyprian Norwid) จะมีบางสิ่งที่คล้ายกับเชกสเปียร์และกวีชาวอังกฤษรักชาติคนอื่น ๆ ในสมัยพระนางเจ้าเอลิซาเบธ และโดยมาตรฐานตะวันตกในปัจจุบัน พวกเขาดูเหมือนว่าจะอยู่เหนือเกินกว่าที่เราจะเข้าใจได้ ทั้งยังมีความเป็นชาตินิยมอย่างน่ากลัว ตัวอย่างเช่นบทละครที่เป็นกาพย์กลอนของ มิคกีวิช เรื่อง Dziady (บรรพบุรุษของอีฟ) ระบุว่าโชคชะตาของโปแลนด์จะต้องผ่านความทุกข์ทรมานเพื่อไถ่บาป เช่นเดียวกันพระเมสสิอาห์ในการกู้ชาติต่าง ๆ สโลวาคกีเชื่อความลึกลับแห่งจิตวิญญาณเช่นเดียวกับมิกกีวิช แต่เขาก็มีพรสวรรค์ในการทำนาย โดยทำนายว่าต่อไปในอนาคตจะมีพระสันตะปาปาเชื้อสายสลาฟ (Slav) และพระองค์ท่านจะไม่ทอดทิ้งประเทศโปแลนด์ เหมือนพระสันตะปาปาปิโอที่เก้าที่เป็นชาวอิตาลีเลียน ที่ได้ปลดปล่อยตัวหนีออกจากกรุงโรมในปี ค.ศ. 1848 คำทำนายมีดังนี้:

ท่ามกลางความวุ่นวาย	พระเจ้าไชร์ทรงดีสอน
ณ ระฆังใหญ่่มโหฬาร	ได้สั่งตะบิตรชาวสลาวิก
พระองค์ได้รับแต่งตั้ง	บนบัลลังค์ชนธรรมิก
พระองค์มีทรงหลัก	หนีพ้นปีกแห่งคมดาบ
เฉกเช่นองค์ชาวอิตาเลียน	ผู้หมดเพียรหลักลิภัย
หลบไปอยู่ห่างไกล	ปลอมตัวไปมีข้าพลัน
หากเยี่ยงองค์พระเจ้า	พระเจ้าผู้เฒ่าในสวรรค์
พระองค์ทรงกล้าหาญ	รับโทษทัณฑ์แทนชาวเรา
พระองค์เฝซิชญคมดาบ	สุดราบคาบในลำเนา
เนื่องเพราะสำหรับพระเจ้า	โลกของเราดั่งฝุ่นธุลี
ดูกร ท่านทั้งหลาย	มิเว้นวาย ฟังทางนี้
สันตะบิตรชาวสลาฟพระองค์นี้	เป็นน้องพี่แห่งชาวเรา

บุคลิกเงียบสุขุมและฝึกฝนทางปัญญาของไซเบรียน นอริวิตดิงดูดูใจคาโรล และเช่นเดียวกับคอลลอดเขาไม่ยอมรับศิลปะที่เป็นเพียงศิลปะอย่างเดียว ‘มนุษย์เราเกิดมาบนโลกใบนี้เพื่อเป็นพยานถึงสัจจะ’ เขาเขียนไว้ในอารัมภบท ของหนังสือ *Promethidion* และ ‘สัจจะยิ่งใหญ่’ ที่พวกเราควรรับรู้ก็คือ ‘พระคริสต์เจ้าได้ทรงนำมนุษย์ออกจากแดนแห่งความตายและเข้าสู่แดนแห่งอิสรภาพ’ วรรณกรรมเป็นวิถีแห่งการสืบค้นและทดสอบสัจจะแห่งความเป็นจริง จากผลงานเช่น *Portrait of an Artist* และ *Promethidion* ที่เป็นบทกวียกย่องอิสรภาพของโปแลนด์ นอริวิตกลายเป็นผู้มีอิทธิพลต่อคาโรลมากกว่ามิกกีวิคซ์ (Mickiewicz) และ สโลวาคกี (Slowacki) มาโดยตลอด ทั้งนี้เพราะเขามีความคิดในเชิงปรัชญาและชอบตั้งคำถามอยู่เสมอ ตามที่เจอร์ซี คลูเกอร์เล่า วอยติวาผู้พ่อจะอ่านบทวิจารณ์ที่นอริวิตเขียนว่าด้วยเพลงของไซแบง (คือเพลง Mazurkas, polonaises และที่ขาดไม่ได้คือเพลงมาร์ชที่มีชื่อเสียงซึ่งต่อมาในปี ค.ศ. 1920 ได้กลายเป็นเพลงประจำชาติของโปแลนด์ ที่มีชื่อว่า ‘โปแลนด์ไม่สูญสลายตราบเท่าที่เรามีชีวิตอยู่’) ด้วยเสียงอันดังให้ลูกชายและตัวเขาฟัง

จากอิทธิพลของบิดา พระสันตะปาปาจอห์นปอลที่สองยังคงมีความรักและเคารพต่อนอริวิตมาจนตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ท่าน ทรงเสียดายที่ต่อมาผู้คนได้ละเลยนักแต่งบทละครผู้นี้ พ่อผู้รักการสอนผู้นี้เชื่อมโยงสิ่งที่อ่านกับเรื่องราวของสงครามและปูจาววันที่ในประวัติศาสตร์ของโปแลนด์ พระสันตะปาปาเล่าให้อังเดร ฟรอสซาร์ดฟัง คำพูดเจือความรู้สึกเสียใจ (เพราะเขาจะหนีหรือรอดจากอิทธิพลเรื่องราวเหล่านี้ได้อย่างไร) ‘ตลอดวัยเด็ก ผมได้ฟัง

เรื่องราวของทหารผ่านศึกสมัยสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง พ่อเล่าถึงความน่ากลัวไม่รู้จบสิ้นของสงคราม'

ในช่วงเวลาที่อยู่โรงเรียนระหว่างปี ค.ศ. 1934 ถึง ค.ศ. 1938 คาโรลแสดงละครสืบเรื่อง โดยแสดงบทดารานำฝ่ายชายเสมอและตามที่คาซิเมียร์ ฟอเรส (Kazimierz Forys) ครูชาวโปแลนด์ของเขาเล่า เขาได้กำกับการแสดงบ่อยครั้งด้วย นอกจากคาโรลจะรับสองบทบาทคือทั้งเป็นคอร์ธและเป็นพระเอกในเรื่อง *Balladyna* ของสโลวาคกีแล้ว เขายังรับหน้าที่บอกรบในละครเรื่อง "คำสาบานของสาวพรหมจารีย์" (*Virgins' Vows*) ของ อเล็กซานเดอร์ เฟรโดร อีกด้วย ถึงแม้ตนเองจะแสดงเป็นตัวนำก็ตาม ทั้งนี้เพราะเขาจำบทของตัวละครต่าง ๆ ได้อย่างขึ้นใจ (และดังนั้นจึงไม่ต้องเปิดหนังสือดู) เขาแสดงเป็น เฮมอน (Haemon) ในเรื่อง *แอนติโกนี* (*Antigone*) จากบทประพันธ์ของโซโฟคลีส (Sophocles) และรับบทเป็นจอห์นอัครสวากและเป็นผู้บรรยาย ในเรื่อง *พระคัมภีร์เล่มสุดท้าย*ของนักบุญจอห์น เขาแสดงเป็นท่านเคานต์เฮนรี วีรบุรุษกวี ในเรื่อง *The Un-Divine Comedy* แต่งโดยซิกมุนด์ กราซินสกี (Zygmunt Krasinski); แสดงเป็นคอร์เดียน (Kordian) ในเรื่อง *คอร์เดียน* ของ Slowacki และ ซัลโควสกี ในเรื่อง *ซัลโควสกี* (Sulkowski) ของ สเตฟาน เซรอมสกี (Stefan Zeromski) ทั้งสามเรื่องนี้เป็นละครเกี่ยวกับการปลดแอกชาติและการปฏิวัติ คาโรลชอบละครชวนหัว เขาเล่นบทนำในเรื่อง *ท่านหญิงกับเหล่าทหารม้า* (*Lady and Hussars*) และเรื่อง *คำสาบานของสาวพรหมจารีย์* ของเฟรโดร แต่เขาหันมาเล่นละครโรแมนติกแนวหนักในบทของพระราชินีโปแลนด์ที่สมรสกับหญิงสามัญชนและถูกเหล่าขุนนางขัดขวาง (เรื่อง *พระราชินีซิกสมุนด์ ออกัสตัส* ของ สตานิสลอร์ วิสเปียนสกี)

ที่สุด เขาได้รับบทนำในเรื่อง *ยูดาส อิสคาริโอต* ของคาโรล ฮูเบิร์ต โรสทอวโรวสกี ซึ่งผสมผสานบทกลอนและจิตวิทยาเข้ากับกระบวนการความลึกซึ้งและละครแนวธรรมะได้ตึงใจ เขาและมีอิทธิพลต่อคาโรลเมื่อเขาเริ่มเขียนบทละครของเขาเองตอนอายุได้สิบแปด เขาเรียนรู้และแสดงในบทใหญ่สองครั้งต่อปีและด้วยความที่อายุน้อย ทำให้เขาได้เรียนรู้มากมายจากการทำงานเอง โชคชะตาได้คัดเลือกเขาให้ข้ามไปอยู่รุ่นใหญ่อย่างฉับพลัน

การแสดงละครยังเป็นจุดเริ่มต้นของรักครั้งแรกของคาโรล (เป็นความรักฉันท์มิตร) กับเด็กสาวคนหนึ่ง ชื่อเรจินา ซึ่งเป็นบุตรสาวของครอบครัวเบียร์ซึ่งพำนักอยู่ใกล้ ๆ กับครอบครัววอยติวา ที่เลขที่ 2 ถนนโรเนก

กิงกา (Ginka) แก่กว่าคาโรลสองปี มีดวงตาสีดำ เป็นคนสวยและมีชื่อว่าเป็นเด็กที่ฉลาดเฉลียวแหลมที่สุดในชั้นเรียนที่โรงเรียนมัธยม ด้วยความที่ทั้งสองอยู่ใกล้กัน เขาทั้งสองน่าจะรู้จักกันดี แต่มิตรภาพของทั้งสองเพิ่มพูนขึ้นเมื่อผู้กำกับการแสดงให้คาโรลแสดงเป็นกุชชีโอ (Gucio)

คู่กับกิงคา เธอเล่าว่า ‘ที่ตึกของเรามีเรื่องชวนให้ตื่นเต้นมากมาย เมื่อฉันยังเป็นเด็กนักเรียนอยู่ ฉันลองไปทดสอบแสดงบทคาราน่าฝ่ายหญิงเป็นคู่รักในละครที่ได้รับอิทธิพลมาจากฝรั่งเศส (เรื่อง *คำสาบานของสาวพรหมจารีย์*)’ หลังจากที่ฉันได้รับเลือกให้แสดง ฉันได้ยืนยันว่าโลเล็กก็ได้ตัดสินใจไปลองเสียงโซคคู โลเล็กหน้าตาดีและเขาก็ได้รับบทนำเป็นคู่รักของฉันในละคร’

บนเวทีการแสดง กิงคาน่าประทับใจ เธอมีความสามารถพิเศษในการแสดงละครชวนหัวและเย้ยหยันโดยเฉพาะ แต่นอกเวทีเธอเป็นคนมีชีวิตชีวา ร่าเริง ‘ไหวพริบและเสียงหัวเราะร่วนของเธอดังราวหม้อที่กำลังจะเดือด ร่องเล็ก ๆ ระหว่างซีกฟันของเธอ – ทุก ๆ อย่าง’ สำหรับเจอร์รี คลูเกอร์ ซึ่งอายุน้อยกว่าเธออย่างน้อยสามปี บอกว่า ‘ทำให้งงวย’ เธอเป็นนักเรียนดีเด่นด้านวิทยาศาสตร์ เธอหวังดำเนินตามรอยเท้าของมาเรีย สโคลโดวสกา (หรือที่เป็นที่รู้จักกันในนามของมาตามคูรี) วีรสตรีของกิงคาคือครูใหญ่ของเธอ นางเป็นวีรสตรีสงครามจากการรณรงค์ต่อสู้ปี ค.ศ. 1920 และดูเหมือนว่าในบ้านเกิดของคาโรลสตรีได้รับการยกย่อง ความสำเร็จที่สตรีเหล่านี้ได้รับทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์และการสู้รบทำให้พวกนางเป็นที่ยอมรับและล้ำหน้ากว่าสตรีในประเทศแองโกล-แซกซอนอื่น ๆ ในด้านความตื่นตัวในการพัฒนาสังคมและโลก

กิงคาจัดตั้งกลุ่มการแสดงละครของโรงเรียนและผลักดันให้เป็นโรงละครระดับภูมิภาค เธอได้เชิญบรรดานักแสดงอาชีพที่มีชื่อเสียงมาร่วมดัดสินและมอบรางวัลการแสดงต่าง ๆ เธอกับคาโรลร่วมกันเป็นตัวจักรสำคัญเบื้องหลังผลงานต่าง ๆ สามี่ของกิงคาเล่าให้ฟังในหลายปีต่อมาว่า ‘คาโรลคลั่งไคล้เธอ’ (เขาแอบพูดโดยไม่ให้ภรรยาได้ยินนะ) กิงคาให้ข้อสังเกตแบบเขิน ๆ ว่า ‘ฉันต้องยอมรับว่าฉันชอบคุยเล่นกับเขา แต่ขอโทษ ไม่มีเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ นะ เด็กผู้หญิงอายุสิบแปดจะคิดกับเด็กผู้ชายอายุสิบหกแบบนั้นได้อย่างไรกัน อีกร้อยอย่าง เขาเป็นคาทอลิก และฉันก็ไม่เคยลืมเลยว่าฉันเป็นชาวยิว สิ่งนี้สำคัญกับฉันมาก’

ทั้งสองคนสนุกที่จะเล่นบทที่เต็มไปด้วยอารมณ์รุนแรงด้วยกันในเรื่อง *คำสาบานของสาวพรหมจารีย์* หนังสือพิมพ์ *เสียงวัยรุ่น* (*The Voice of the Young*) ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในกรุงวิโดวเชพุดถึงทั้งสองคนว่าเป็น ‘ความสำเร็จอย่างยอดเยี่ยม กุชชีโอ (แสดงโดยวอยติวา) และอเนียล่านั้นเป็นคู่รักที่ทำให้คนดูเชื่อได้จริง ๆ’ ละครที่เต็มไปด้วยวิญญาณไหวพริบของโมลิแยร์ที่เขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1833 เรื่องนี้ได้ตระเวนแสดงไปทั่ว ทำให้เกิดคำครหาในเวลาต่อมา (หลังจากคาโรลได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระสันตะปาปาไม่นาน) ว่าคาโรลเคยมีความสัมพันธ์ทางเพศเมื่อเขาเป็นวัยรุ่น การ ‘สืบทอด’ โดยชาวอิตาเลียนสองคนในข้อที่ถกเถียงกันมากนี้ได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือ *อิล ปาสโตเร เวนูตู* (*Il Pastore Venutu*) ของพวกเขา และได้ลงในหน้าหนึ่งของหนังสือ *คอรriere เดลลา เซรา* (*Corriere della Sera*) มีการพูดกันแม้กระทั่งว่าตอนนั้นวอยติวา

แต่งงานแล้ว กระนั้น นอกจากคำครหาเหล่านี้ซึ่งถูกขจัดให้หมดไปแล้ว คาโรลได้รู้จักความรู้สึกของการตกอยู่ในห่วงรั้งทั้งทางตรงและทางอ้อมจากสิ่งที่เขาแสดงและจากบุคคลที่เขาแสดงร่วมด้วย

กิงคาเข้าศึกษาวิชาแพทย์ที่มหาวิทยาลัยยาเจโลยัน ในกรุงคราคุฟ แต่ช่วงนั้นเป็นช่วงที่ชาวยิวถูกกีดกันมากยิ่งขึ้น เมื่อก่อนนี้ หนึ่งในสี่ของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเป็นชาวยิว แต่พอปลายทศวรรษ 1930-1939 เฉพาะคนที่มีสิทธิพิเศษหรือมีเส้นสายดีเท่านั้นจึงจะเข้าเรียนได้ ครูใหญ่ช่วยพูดให้กิงคาได้เข้าเรียน เพราะกิงคาได้ต่อสู้ในยุคฟิลซูดสกีและได้รับเหรียญเกียรติยศ (the Virtuti Militari) ซึ่งเป็นตราเกียรติยศทางทหารสูงสุดของโปแลนด์ ที่สุดเธอก็ได้เข้าเรียน เธอจากบ้านเพื่อมาเรียนที่มหาวิทยาลัย แต่ไม่นานก็ต้องกลับไป เพราะเพื่อนร่วมห้องที่เธอพักอยู่มีเพื่อนชายเป็นคอมมิวนิสต์ และวันหนึ่งเขาถูกตำรวจสะกดรอยตามมาที่ห้องพักของทั้งสองและถูกจับ เธอรู้สึกผิดที่อยู่ในหมู่คนถูกจับและเธอกลัวว่าเจ้าหน้าที่จะเอาผิดเธอด้วย

กิงคาได้รับอนุญาตให้ไปทำงานที่ปาลเลสตีน ดังนั้นเธอจึงขวยโอกาสนี้ในขณะที่ชาวยิวหลายพันคนหนีตายอย่างอลหม่าน ประเทศในแถบอเมริกาใต้และประเทศสหรัฐอเมริกา มีมาตรการที่เข้มงวดในการตรวจคนเข้าเมือง ‘มีชาวยิวไม่ถึงเจ็ดพันคนประสบความสำเร็จได้รับวีซ่าเข้าเมืองในช่วงปลายทศวรรษ 1930 ตัวเลขนี้เป็นตัวเลขรวมทั้งชาวคาทอลิกและชาวยิว’ คุณจะไปไหนก็ได้เพื่อเอาชีวิตรอด

เธอต้องบอกคาโรลว่าเธอกำลังจากไป แต่ลึก ๆ ก็รู้สึกลังเลด้วยรู้ว่าเธอเองเป็นที่ยอมรับขนาดไหนในหมู่เด็กชายหญิงชาวโปแลนด์ กิงคาเล่าว่า ‘มีเพียงครอบครัวเดียวที่ไม่เคยแสดงความจงเกลียดจงชังพวกเรา นั่นคือโลเล็กและพ่อ’ เมื่อเธอมาบอกโลเล็กและบิดา เธอบันทึกไว้ว่า

คุณอาวยอติว่าหัวเสียที่ฉันต้องจากไป และเมื่อท่านถามฉันว่าทำไม ฉันได้ตอบท่านไป ท่านพูดกับฉันเข้าไปซ้ำมาว่า “ไม่ใช่ทุกคนที่ต่อต้านชาวยิว หนูรู้ใช่ไหมว่าอาไม่ต่อต้าน”

ฉันเรียนท่านตามตรงว่ามีน้อยคนที่คิดแบบท่าน ท่านหัวเสียมาก แต่โลเล็กยิ่งกว่าพ่ออีก เขาไม่พูดอะไรเลย แต่หน้าแดง ฉันบอกลาอย่างอ่อนโยนเท่าที่ฉันสามารถทำได้ แต่เขาสะเทือนใจมากจนพูดอะไรไม่ออก ดังนั้นฉันจึงจับมือลาคุณพ่อของเขาและจากมา

กิงคาและคาโรลพบกันอีกครั้งหนึ่งปลายทศวรรษที่ 1980 ที่จัตุรัสนักบุญเปโตร เมื่อคาโรลซึ่งเวลานั้นได้รับเลือกให้เป็นพระสันตะปาปาแล้วได้เสด็จออกเพื่อให้ฝูงชนเข้าเฝ้า พระองค์

ได้ยินเสียงเพื่อน ๆ ชาววาโดวิเซที่มาแสดงการระต่อพระสันตะปาปาตะโกนชื่อ กิงคา พระองค์จำได้ทันทีและเมื่อพระองค์ให้กิงคาเข้าเฝ้า เธอทูลถามพระองค์ว่า พระองค์ทรงจำเธอได้จริงหรือ พระองค์ตรัสตอบว่า ‘แน่นอน จำได้ซิ เธอคือเรจินา เราอยู่ในบ้านหลังเดียวกัน เฮเลนน้องของเธอเป็นอย่างไบบ้าง’

เธอจำต้องทูลพระองค์ว่าเฮเลนและมารดาของเธอเสียชีวิตในออสวิซิม (Oswiecim) (ค่ายกักกันเอชวิตซ์ ซึ่งอยู่ห่างจากกรุงคราคูฟเพียงสามสิบไมล์และห่างจากกรุงวาโดวิเซสามสิบห้าไมล์) ส่วนบิดาของเธอถูกสังหารในประเทศสหภาพโซเวียต

‘พระองค์ทรงมองมาที่ฉัน ดวงพระเนตรฉายความเมตตาอย่างเต็มเปี่ยม... พระองค์ทรงจับมือทั้งสองข้างของฉัน ทรงอวยพรฉันและภาวนาเบื้องหน้าฉัน ขณะที่พระองค์ยังคงจับมือฉันอยู่เกือบสองนาทีก่อนที่ฉันจะมีผู้คนหลายพันคนอยู่ในจัตุรัสนั้น แต่ ณ เวลาเพียงไม่กี่นาทีนั้น มีเฉพาะพระองค์กับฉันเท่านั้น’ ในคำบอกเล่าอีกครั้ง กิงคาบรรยายความรู้สึกในเวลานั้นว่า ‘พระองค์พูดอะไรไม่ออกอีกครั้ง เหมือนเมื่อครั้งพระองค์อายุสิบหกที่กรุงวาโดวิเซเลย และเมื่อพระองค์หันกลับมามองหน้าฉัน ฉันรับรู้ได้ในทันทีว่าพระองค์ก็สะเทือนใจเช่นเดียวกับฉันที่เราทั้งสองได้พบกันอีกครั้งหนึ่ง แววดาของพระองค์บอกฉันว่าพระองค์ยังคงเป็นโสดผู้รักคนเดิมที่เคยเดินไปกลับจากโรงละครด้วยกันกับฉัน’

กาเซีย ซาก (Kasia Zak) เป็นสมาชิกอีกคนหนึ่งในสโมสรละคร ใบหน้าที่สวยงามและกลิ่นอายแห่งความลึกซึ้งของเธอดึงดูดใจเด็กหนุ่ม ๆ ในกลุ่มและในหมู่ผู้ชมการแสดง เห็นได้ชัดว่าลักษณะลึกลับของเธอเหมาะกับบทตัวละครในละครโรแมนติคสมัยโบราณของชาวโปแลนด์ที่พวกเขาแสดง ซานินา น้องสาวของคอตลารซิก บรรยายถึงกาเซียไว้ว่า เธอมี ‘ผิวคล้ำแดด ผมบลอนด์ยาวสวยงาม และนัยน์ตาสีฟ้าเข้ม’ ในเรื่อง *Balladyna* ของสโลวาคี ปี ค.ศ. 1937 กาเซียแสดงบทรักกับคาโรล ซึ่งแสดงเป็นพระเอก ซานินาเล่าว่า เมื่อจบฉากหนึ่ง คาโรลพูดว่า ‘อยากให้เรื่องนี้เป็นเรื่องจริงเหลือเกิน’ กาเซียตอบเขาด้วยจิตใจมุ่งมั่นว่า ‘Potrzebuje Tego’ ซึ่งแปลความได้ว่า ‘นั่นแหละคือสิ่งที่ฉันอยากให้เป็น’ นับเป็นการบอกปิดคาโรลอย่างนุ่มนวล

แม้จะไม่รู้มีหลักฐานว่าทั้งสองมีสัมพันธ์กันลึกซึ้งมากเพียงใด แต่ฮาไลนา โกรลิกวิคซ์ก็เป็นเพื่อนหญิงที่คาโรลพูดถึงมากที่สุด เธอรับบทนำคู่กับคาโรลมากกว่ากิงคา ฮาไลนาแก่กว่าคาโรลสี่เดือน เธอมีผมสีบลอนด์และงามสง่า เธอเป็นคนมีความคิดความอ่านเกินวัยเหมือนคาโรล บิดาของเธอเป็นครูใหญ่โรงเรียนที่คาโรลเรียน และเขายังสอนภาษากรีกแก่คาโรลด้วย จากที่ฮาไลนาเล่า บิดาของเธอเป็นคนเข้มงวดและพิถีพิถันมากและจะไม่สนับสนุนให้บุตรสาวเป็นนักแสดงอาชีพ เมื่อฮาไลนากับคาโรลกำลังซ้อมบทในเรื่อง *Balladyna* เด็กชายที่เล่นเป็นกอสตริน

(Kostryn) ตัวร้ายในเรื่องซึ่งจะยิงครูคนใดคนหนึ่งที่โรงเรียนหากให้คะแนนเขาต่ำ บิดาของฮาไลนาไล่เด็กคนนั้นออกเลย

ฮาไลนาจำได้ว่าการที่ เรื่องนี้ถูกเก็บไว้นานสี่สิบแปดชั่วโมงก่อนที่จะเปิดเผยออกมาได้สร้างความเสียหาย และความหุดหู่ในหมู่ผู้แสดง ‘โลเล็กเสนอนะเงียบ’ ขึ้นมา หน้าแดงด้วยความกระดากว่า เขาสามารถเล่นทั้งสองบทเพราะเกอร์กอร์ (Kirkor) ผู้สูงศักดิ์เสียชีวิตหลังเริ่มเรื่องได้ไม่นาน และเขาจะมีเวลาเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเพื่อมารับบทกอสตริโนผู้ต่ำช้า’ ฮาไลนาถามเขาว่า แล้วเขาจะจำบทได้อย่างไร เขาตอบว่า ‘โอ ง่ายมากเลย ผมจำบทได้หมดแล้ว’ ดูเหมือนว่าเขาจดจำทุกบทได้ราวกับว่านี่เป็นการเตรียมตัวของนักแสดงทั่วไป เธอจึงกล่าวตอบเขาว่า ‘งั้นก็รับบทนั้นไปเลย’

เชกเช่นเดียวกับกิงคา ฮาไลนาปฏิเสธในเรื่องความสนิทสนมเป็นพิเศษในเชิงผู้ชาย แต่ดูเหมือนว่าคาโรลใกล้ชิดกับเธอมากกว่าหญิงสาวคนอื่น ฮาไลนาแค่บอกให้เราทราบว่า ‘ครั้งหนึ่งเขาได้รับการขอร้องให้เล่นบทเข้าพระเช้านางกับฉันซึ่งรับบทของเด็กผู้หญิงที่ตกหลุมเสน่ห์เขา’ ทั้งสองตัดสินใจศึกษาวรรณคดีของโปแลนด์ที่มหาวิทยาลัยคราคูฟ ‘เราชอบอยู่ด้วยกัน เราชอบเดินริมแม่น้ำวิสตุวา ที่ข้ามไปยังกรุงคราคูฟมาก ส่วนมากเรามักคุยกันเรื่องละคร’

การติดต่อพบปะนั้นจะใกล้ชิดหรือลึกซึ้งเพียงใดเป็นเรื่องที่ต้องคาดเดากันเอง

ชาร์ลส มัวร์ นักหนังสือพิมพ์และบรรณาธิการชาวอังกฤษเล่าหลังจากสัมภาษณ์พระสันตะปาปาว่า ‘แน่นอนวอยตีวามีประสบการณ์ตรงในเรื่องความรักในช่วงที่พระองค์ยังเยาว์วัย นักข่าวชาวโรมันจะลึกลงกว่านั้นอีก เขาบอกมัวร์ว่า ‘พระสันตะปาปาพระองค์นี้ ทั้งเป็นหนุ่มหน้าตาดีและมีคุณสมบัติต่าง ๆ ท่านต้องเคยหลับนอนกับผู้หญิง ว่าไหม’ บรรดาคนเขียนชีวประวัติของพระสันตะปาปายืนยันกับเราว่า คำตอบต่อคำถามนี้คือ ‘ไม่เคย’ มัวร์เสริมว่า ‘แต่ผมรู้สึกว่าคุณพูดดังกล่าวเป็นเหมือนคำชม พระสันตะปาปาพระองค์นี้ไม่ใช่ผู้ฝึกไฟทางโลก แต่สำหรับพระองค์โลกนี้เป็นของจริง และเลือดเนื้อมนุษย์ก็เป็นของจริง’ ในหนังสือเกี่ยวกับพระสันตะปาปาที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1982 พอล จอห์นสันก็คาดคะเนเช่นเดียวกัน จากการพิจารณาการอบรมเลี้ยงดูพระองค์ท่านเมื่อเยาว์ที่มีการปกป้องทะนุถนอมน้อยเต็มที่ ตลอดจนประสบการณ์ที่กว้างขวางของพระองค์ จอห์นสันยังคงเดาต่อไปว่า ‘พระองค์ทรงมีเพื่อนหญิงหลายคน ทรงมีประสบการณ์ความสัมพันธ์ทางด้านอารมณ์แบบปกติของผู้ชายและทรงมีพรสวรรค์เป็นพิเศษ อีกทั้งเป็นหนุ่มที่เฉลียวฉลาด หลังได้รับรู้ว่าพระองค์มีกระแสเรียกเป็นพระสงฆ์แล้ว พระองค์ทรงถือความบริสุทธิ์’ หมายความว่าก่อนที่จะพระองค์บวชเป็นพระสงฆ์ พระองค์มีความรู้เกี่ยวกับเพศตรงข้ามจากประสบการณ์ที่ประสบมาด้วยพระองค์เอง ดูเหมือนจะเป็นเช่นนั้น

ต่อมา ความสัมพันธ์ที่มีความสำคัญและมีความหมายกับสตรียังคงดำเนินต่อไป แม้ว่าเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ผุดผ่อง กระนั้นก็ได้จุดพลังทางเพศขึ้นโดยเจ้าตัวไม่ได้สนองตอบ แต่ความต้องการมีอยู่อย่างแน่นนอน ซึ่งน่าจะอยู่ใกล้เคียงกับพลังสร้างสรรค์ของพระองค์ ครั้งแรก ก็กับเด็กนักเรียนหญิงที่พระองค์ไปทัศนศึกษาเข้าค่ายบนภูเขาหลังจากพระองค์รับศีลบรรพชาในปี ค.ศ. 1946 และได้ทรงสนทนาเรื่องเพศอย่างชัดเจนกับเธอผู้นั้น ทุกคนที่ได้ติดต่อกับพระองค์จะ เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งตั้งแต่แรกว่าท่าทีของพระองค์ต่อสตรีต่างจากผู้ชายทั่วไปที่ผลักใส่สตรีให้อยู่ แต่ในครัวและห้องพยาบาล พระองค์ทรงยกย่องนับถือสตรีทุกวัยให้เป็นศูนย์กลางความสนใจ มิตรภาพแนบแน่นระหว่างเพศที่ทรงสั่งสมมานานหลายปียังคงอยู่สืบมาจนตลอดพระชนม์ชีพของ พระองค์ท่าน และกลายเป็นศูนย์กลางความคิดความอ่านทั้งส่วนตัวและทางสติปัญญาแทนเรื่องของ โง่ละคร พระองค์ทรงต่างจากผู้คนที่ห้อมล้อมพระองค์ในเวลาต่อมาในวาทีกันที่ทรงเป็นผู้ชายก่อนที่จะมาเป็นพระสงฆ์

แน่นอนว่าไม่มีสิ่งใดผิดในตัวพระสงฆ์ที่ถือความบริสุทธิ์แต่มีความรู้สึกทางเพศ พระองค์กำลังพิสูจน์ให้ตัวเองเห็นว่า การประคับประคองตนเองอย่างระมัดระวังฝักกระแสน้ำเชี่ยว แห่งความปรารถนาและการถือครองความบริสุทธิ์ของพระองค์เป็นของจริงแท้หรือไม่ พระองค์ กำลังทดสอบตัวเองอยู่หรือไม่ ไม่มีเหตุผลใดให้เชื่อได้เลยว่าพระองค์ตั้งใจนำตัวเองมาอยู่ใน สถานการณ์แห่งบาป กระนั้นตามที่เราเห็น และแม้กระทั่งนิเช็กก็เขียนไว้ว่า ระดับและชนิดในเรื่อง ทางเพศของบุคคลหนึ่ง ๆ สามารถสะท้อนให้เห็นระดับของจิตวิญญาณของเขาผู้นั้น

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1936 ถึง ค.ศ. 1938 วอยติวาเป็นประธานชมรมทางศาสนาของโรงเรียน ที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแสดงความศรัทธาเสียสละต่อพระนางพรหมจารีมัรีย นี่เป็นการเริ่มเฉพาะตน และต่อเนื่องตลอดชีวิต ต่อความเชื่อที่ว่าทุกสิ่งสามารถมอบถวายแด่พระแม่มัรียเพราะพระนาง เป็น 'เครื่องหมายของสตรี' ที่มีกล่าวถึงใน หนังสือวิวรณ์ พระนางเป็นเครื่องหมายแห่งการไถ่กู้ให้ พันบาปในประวัติศาสตร์ของโลก แต่ข้อผูกมัดในเรื่องความเชื่อของคาโรลไม่มีผู้ใดรู้ เพื่อนร่วมชั้น เรียนคนหนึ่งจำได้ว่าคาโรลตอบว่า 'ผมไม่คู่ควร' เมื่อถูกถามว่าจะไม่บวชเป็นพระสงฆ์หรือไม่ และ แม้กระทั่งอีกปีหรือสองปีให้หลัง เขาบอกกับนักประวัติศาสตร์คนหนึ่งว่าเขาจงใจปฏิเสธความรู้สึก นี้ การผสมผสานระหว่างความเลื่อมใสศรัทธา, การรับใช้ชาติซึ่งเขาทำเพราะความจำเป็นในปี ค.ศ. 1938 โดยทำงานในช่วงฤดูร้อนตามท้องถนน, กิจกรรมในโรงละคร และเรียนรู้สิ่งที่น่าสนใจอีก หลายสิ่ง เช่น ดนตรีและภาษาต่างประเทศ เหล่านี้ก่อให้เกิดมนุษย์ที่สลับซับซ้อนขึ้นมาผู้นี้